

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

**ДИПЛОМНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

**«Формування громадянської і аксіологічної
компетентності шляхом вивчення постаті
В'ячеслава Липинського»**

студента IV курсу, групи СОІ-41
спеціальності 014.03 Середня освіта
(Історія)

Козарук Тарас Андрійович

Керівник:

Міщук Андрій Іванович

кандидат історичних наук, доцент

Рецензент:

Савчук Богдан Романович

Кандидат історичних наук, асистент

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Формування та становлення світоглядних орієнтацій В. Липинського	7
Підрозділ 1.1 Дитинство, гімназійна та університетський період життя В'ячеслава Липинського.....	7
Підрозділ 1.2 Громадська і політична діяльність В'ячеслава Липинського в часи перед Першої світовою і по Українську революцію.....	11
Підрозділ 1.3 В'ячеслав Липинський в еміграції. Діяльність в УСХД.....	19
РОЗДІЛ 2. Консервативний, монархічний, класократичний світогляд та переконання В'ячеслава Липинського	23
Підрозділ 2.1 Творча добірка українського консерватора.....	23
Підрозділ 2.2 Консервативний погляди В. Липинського та їх обґрунтування з точки зору української історії.....	31
Підрозділ 2.3 Класократія як спосіб організації українського населення..	36
РОЗДІЛ 3. Вивчення постаті В'ячеслава Липинського на уроках історії та формування аксіологічної та громадянської компетентності	41
Підрозділ 3.1 Основні принципи НУШ та В'ячеслав Липинський в сучасній школі.....	41
Підрозділ 3.2 Формування аксіологічної компетентності на основі вивчення постаті В. Липинського.....	46
Підрозділ 3.3 Вивчення та аналіз світогляду, життєвого шляху та діяльність Липинського для формування громадянської компетентності.	50
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Актуальність дослідження. По настанню Української революції 1917 р. всередині новопосталої Української Народної Республіки, а потім і Української Держави, вирували багато рухів, подій і постатей, які в результаті привели до краху української держави. Цей період був сповнений складних політичних і соціальних трансформацій, які одночасно відкрили українцям шанс отримати свою незалежну країну, де вони нарешті змогли б бути самі собі господарями. Однак, внутрішні суперечки, різноманітні політичні ідеї та зовнішні втручання призвели до нестабільності і поразки у визвольних змаганнях. Попри це, досвід Української революції став важливим етапом у формуванні національної свідомості і державотворчих традицій, які згодом слугували підґрунтям для подальших зусиль у боротьбі за незалежність.

Одним з представників тогочасного рухів був, ідеолог українського консервативного та монархічного принципів державотворення, В'ячеслава Казимирович Липинський.

Він надихав своїм прикладом, відданістю до праці, демонструючи, що українцем можна бути не тільки за кров'ю, але й за духом та ідеями. Він прагнув створити сильну та незалежну Українську державу, підкреслюючи важливість політичної та національної свідомості. Його ідеї та бачення стали прикладом для багатьох, хто вірив у майбутнє України. Липинський показував, що справжня відданість країні проявляється через активну участь у її розбудові, пропагуючи ідею консолідації всіх верств суспільства навколо спільної мети – утвердження незалежної держави. Його праці та діяльність залишили вагомий слід в історії українського державотворення, слугуючи натхненням для наступних поколінь борців за українську незалежність.

Вивчення постаті В'ячеслава Липинського, його життєвого шляху та ідей на уроках історії надасть учням можливість сформуванню громадянську та аксіологічну компетентність. Знайомство з його відданістю ідеалам, наполегливістю в праці та прагненням створити сильну і незалежну Українську державу сприятиме вихованню в учнів почуття патріотизму та

відповідальності за майбутнє своєї країни, особливо тепер, коли йде російсько-українська війна, багато хто звертається до минулого, і особа В. Липинського як одна з тих принципових, невідступних від своїх поглядів, які були спрямовані на Україну та її народ, є ключовою у формуванні вищеперелічених компетентностей в учнях. Аналіз його внеску в українське державотворення та ідеологічну спадщину допоможе учням зрозуміти важливість громадянської активності, усвідомлення національної ідентичності, цінності об'єднання суспільства навколо спільних ідеалів, та не боятися мати власну думку і вміти її послідовно, в правильній формі, виражати.

Мета даної роботи полягає в аналізі та дослідженні життєвого шляху, діяльності та ідеології В'ячеслава Липинського, та використання засобів і методів для подачі зібраного про нього матеріалу на уроках історії.

Для реалізації мети дипломної роботи ми виділили такі **завдання**:

- Розглянути процес формування поглядів В'ячеслава Липинського, досліджуючи його дитинство, часи навчання в гімназії і університеті, та діяльність перед Першою світовою війною;
- Окреслити ідеологію українського консерватора через його призму аналізу історії України;
- Прослідкувати участь та роль Липинського під час Української революції та його вклад в державне будівництво;
- Розглянути методи та засоби, завдяки яким можна розвинути аксіологічну та громадянську компетентність на уроках історії.

Об'єктом в дослідженні є постать В'ячеслава Липинського.

Предметом даної роботи є дослідження особливостей ідеологічної та громадянської позиції В'ячеслава Липинського, а також методи вивчення його постаті на уроках історії.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період з 1882 по 1931 р. Нижня межа обумовлена народженням В'ячеслава Липинського 5 квітня 1882 року, а верхня – його смертю 14 червня 1931 року.

Територіальні межі дослідження охоплюють територію український земель під Російською імперією, УНР, Української Держави, також територія Австро-Угорщини, де він навчався і пізніше був в якості посла, та політична еміграція в республіку Австрія, де і помер.

Стан наукової розробки. Опис життя та діяльності української консерватора В'ячеслава Липинського подаються в його листах до різних осіб з української інтелігенції, його особисті публікаціях та виданнях, які описують його світогляд.

Джерельна база складають книги, публікації та статті, які були написані самим В'ячеславом Липинський, що видані впродовж 1909 – 1926 рр., а також його листування з різними особами.

Спогади поплічників Липинського, які характеризували його політичну та громадську діяльність.

В дослідженні його постаті та життєвого шляху можна виокремити праці таких дослідників: І. Передій [40-42], Т. Осташко [35-39].

Також для дослідження особи В'ячеслав Липинського використовувались низка інтернет-публікацій, які описували його життєвий шлях та творчу спадщину [25, 30, 48].

Методичну основу роботи складають для викладання постаті Липинського в школі, а також для формування аксіологічної і громадянської компетентності в учнів, були використана праця О. Пометун [57], стаття А. Харченко [47], інтернет-статті А. Маринич [51] та Я. Согор [51], і ціла низка інших інтернет-джерел [49, 50, 52, 53, 58, 59, 60, 62, 63].

Методологічною основою дипломної роботи є принцип історизму, об'єктивності, всебічності, систематизації, порівняння та узагальнення. Ще були використані з загальнонаукові методи як індукція, дедукція, синтез, аналіз і описовість.

Наукова новизна роботи полягає в всебічному та комплексному аналізі життєвого шляху, громадської та політичної діяльності В'ячеслава Липинського, привернути увагу до його історичної особи та показати

прикладі використання його постаті на уроках історії застосовуючи різноманітні методи, при цьому опираючись на розвиток аксіологічної і громадянської компетентності

Практичне значення дипломної роботи пов'язано з систематизацією та поглибленням знань про постать В'ячеслава Липинського шляхом використання зібраного матеріалу при підготовці семінарських занять, написанні наукових робіт, проходження практики в закладах середньої освіти, та використання на уроках історії України, виховних та позакласних заходах.

Структура дипломної роботи складає вступ, три розділи із підрозділами, висновки, список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ 1. Формування та становлення світоглядних орієнтацій В. Липинського

Підрозділ 1.1 Дитинство, гімназійна та університетський період життя В'ячеслава Липинського

В'ячеслав (Вацлав) Казимирович Липинський народився в селі Затурівці Володимирському повіті, Волинської губернії 5 квітня 1882 р. в «старовин. мазовецького шляхст. роду, одна з ліній якого на початку 18 ст. переселилася в Україну та осіла на Поділлі» [32, с.83].

Батько Казимир-Сильвестр Андрій Липинський, який був дідичем, володів маєтком який передавався у спадок. Мати Клара Рокицька була ж відомого роду Рокицьких, які були під гербом Рогаля. [Додаток А]

Сім'я мала чотирьох дітей серед яких В'ячеслав був найстаршим. Дитинство проходило в його рідному селі, і виховувався в середовищі польського дворянства, тобто розмовляли польською мовою, або французькою, а також сім'я сповідувала римо-католицизм. Але є цікавим те, що, як зауважує сам В'ячеслав Липинський в листах до Осипа Назарука: «мова українська була моєю першою мовою, бо няня була селянка, яка не уміла по-польськи» [23, с. 45]. Цей факт міг стати одним з тих основних, котрі визначили його як ідеолога українського консервативного руху.

Як зазначає Передерій у своїй праці: «до 11 років хлопець навчався вдома під керівництвом гувернера, а також протягом шести дошкільних років вивчав французьку мову з домашньою вчителькою» [41, с. 50]. Після чого Липинський поступив до першого класу Житомирської чоловічої гімназії, і не вчився в підготовчому класі, завдяки отриманій домашній освіті. Протягом 5 років навчання він зміг закінчити 4 класи гімназії, отримавши початкову освіту. Далі він навчався в Луцькій шестикласній гімназії ще два роки, закінчивши з відзнакою.

На нашу думку саме в цей період завершилось формування його світогляду, тому що отримавши основну початкову освіту він міг мати вже достатнє розуміння про навколишній світ, історію та спадщину його рідної

землі. Також його мати, яка любила грати українську музику на фортепіано про запорізькі часи, і дядько, Адам Аполлінарійович Рокицький, який беріг традиції старої правобережної шляхти та навіть в одязі якому носив [41, с. 46-48], і його місце народження, рідний край, який він сильно любив, абсолютно точно мали вплив на малого В'ячеслава у формуванні його поглядів до наслідування, збереження та втілення старої козацької традиції. Потім ці погляди вилились в повноцінну ідеологію, навколо якої сформувалась партія, організації, інтелігенція, яка була готова діяти виключно в інтересах української держави.

В серпні 1900 року Липинський вступає до 1-ої Київської чоловічої гімназії. З цього моменту він починає брати участь у різних громадських та політичних заходах. Наприклад, як описує в статті історик Гай-Нижник про участь теоретика українського консерватизму на крайовому з'їзді делегатів з середньошкільної учнівської польської корпорації: «...семикласник В. Липинський виступив з ідеєю політичного українства усіх поляків (запропонував створити одну спільну корпорацію для римо–католиків та православних на базі української територіальної приналежності)» [26, с. 306]. Звісно, зрозуміло, що ця ідея не могла бути прийнята поляками, а Липинський не міг залишатись з тими, хто зовсім не розділяє його ідеї, тому він покинув корпорацію римо-католиків, і перейшов вже до учнівської православної громади.

Також, молодий В'ячеслав ще в ті роки був контактував з тодішньою українською інтелігенцією і відвідував їх місцеві з'їзди. «Там він перебував, - як описує в своїй праці Гришко, - в оточенні українського Олімпу – Ореста Івановича Левицького, Євгена Чикаленка, М. П. Василенка, В. Доманицького, Русових, М. В. Лисенка, Заньковецької, Саксаганського і ін» [8, с. 9]. Як можна зрозуміти, це дає змогу Липинському поринути українське інтелігентське коло, почути їх думки, та висловити свої власні ідеї, які вже є ближчими для них, а ніж для поляків.

Традиційно, як вихідцю з знатного роду, після закінчення Київської чоловічої гімназії в 1902 р. він йде у армію, а саме в Ризький драгунський полк, який знаходився в Кременці на Волині. В ході однорічної служби він отримує звання прапорщика і звільняється в запас. І хоча в Кременцях йшла активна русифікація, яка проводилась з часу Листопадового повстання польського населення: «Проте служба в армії не зробила з нього росіянина, а навпаки сформувала опозиційність по відношенню до російського самодержавства» [56, с. 68] [Додаток Б].

В 1903 р, восени, В'ячеслав перебирається до Кракова і поступає в Ягеллонський університет, а саме на філософський факультет, де: «...студював зпочатку агрономію, потім головно українську історію по богатих книгозбірнях та архівах Кракова» [12, с. 8]. Якраз в університеті молодий історик почав вивчати українську мову. В цьому допоміг йому Богдан Лепкий, який в той час викладав лекції з вивчення української мови, а також читання українських творів. З того моменту, як Липинський познайомився з Лепким «Між викладачем і студентом зав'язалися товариські стосунки, В. Липинський часто бував у Б. Лепкого вдома. Під час цих зустрічей відбувалися тривалі дискусії на різні теми» [41, с. 72]. А вже пізніше, Богдан привів В'ячеслава до місцевого товариства «Просвіти» у Кракові. Саме завдяки ньому молодий ідеолог зміг встановити контакти з такими галицькими політичними та культурними діячами, як О. Назарук, О. Барвінський, С. Томашівський, В. Темницьким та ін. Саме в «Просвіті» він починає обговорювати свої погляди з іншими учасниками та формувати тісні відносини з українською західною інтелігенцією.

В 1906 р. В. Липинський одружується на Казимірі Шумінській, з якою познайомився під час навчання в Ягеллонському університеті, і після одруження вони в той же рік виїхали до Женеви. Там він вивчав соціологію, в якої, скоріше за все, мав він прогалину у знання, і як писав сам В. Липинський, провів він там рік: «...від осені 1906 до літа 1907 р. своєї молодості і Університетові та бібліотеці женевській (я жив якраз напроти: rue de Condolle,

4) завдячую дуже багато в своїй освіті» [3, с. 36]. Пізніше, через клімат Швейцарії, який вплинув на його здоров'я, за рекомендацією лікарів він змушений був виїхати. Повернувся він назад до Кракова, де закінчив Ягеллонський університет в 1908 р.

Підрозділ 1.2 Громадська і політична діяльність В'ячеслава Липинського в часи перед Першої світовою і по Українську революцію

Звісно Липинський не міг полишити свої ідейні засади та бажання творити через стан здоров'я, і тому свою: «письменницьку діяльність почав В. Липинський в 1908 р. статтею в «Раді» [13, с. 421]. Почати писати публікації для газети «Рада» В'ячеславу йому допоміг Борис Грінченко, з яким він познайомився перебуваючи в Женеві. Останній був її офіційним видавцем, тому легко зміг дати змогу опублікувати в газеті працю, і також дав йому офіційне доручення для збору літератури яку б можна було перекласти та використати для просвіти. Як писала І. Передій у своїй статті: «Список таких книг В.Липинський завершив укладати навесні 1908 р. і одразу підготував для «Ради» огляд цієї літератури під назвою «На увагу нашим видавництвам (Матеріал до нашої популярно-наукової літератури)», котрий був надрукований у березні. У цій статті В.Липинський звертав увагу українських видавництв на брак української літератури науково-популярного та культурно-просвітницького характеру, а тому закликав здійснювати переклад та друк відповідних польськомовних книг» [40, с. 73]. З того часу Липинський активно писав публікації для газети, аж до Першої світової війни, на яку він був мобілізований.

Також, в тому ж 1908 р. він почав виступати серед поляків, яким розповідав про історію України та особливо увагу звертав на українську шляхту та польське українофільство. В'ячеслав хотів залучити до українського життя польську шляхту, представити їм ідею тієї ж територіального принципу об'єднання, яке він намагався доносити ще в школі, та краєвого патріотизму. Розповідав та подавав матеріали звісно польською мовою. Але як значив у своїй статті О. Приймак: «Однак, незважаючи на те, що погляди В. Липинського знайшли прихильників, широкого успіху ідея не мала» [44, с. 170].

В 1909 р. в цілому жив в Кракові, але деколи приїздив до маєтку Русалівські Чагари, який знаходився в Уманському повіті. Сформувавши свої

погляди, і писавши свої студії, він в цьому ж році: «... в Кракові випускає книжку під титулом «Szlachta na Ukrainie. Udział jej w życiu narodu ukraińskiego na tle jego dziejów» [12, с. 8]. Цей трактат був направлений на полонізовану українську шляхту, в якій закликає не відмовлятися від українського походження, мови та культури, і що польський вплив зробив з них «колонізаторів», тому їм потрібно об'єднатися і працювати на розвиток культурної та політичної ідеї України, та до подальшого її формування як окремої держави.

З 4 по 6 березня 1911 р., у Львові, відбулась нарада до якої входили, Л. Юркевич, А. Жук, В. Степанківський, В. Кушніра і сам В. Липинський. На ній обговорювали ідею сформувати організацію, яка б була осередком для організації руху за самостійну Україну у краї. Кушнір та Степанківський дотримувались ідеї за допомоги Австрії, підтримки її уряду, для формування в майбутньому вже незалежної України. Але категорично проти цього виступив Липинський, який був за орієнтацію на власні сили. Як згадував А. Жук слова В. Липинського «При сім мусимо здавати собі справу – пристерігав він – що дорогою клясової боротьби далеко не зможемо зайти й культурних, але зденаціоналізованих верст суспільности до справи національної не притягнемо, доки вони в українській державності не побачать власного інтересу». Тому він пропонував об'єднати весь народ та інтелігенцію під одну ідею – визволення України «і приготовляти його до *національного повстання*» [6, с. 283]. Також В'ячеслав пропонував монархічну форму правління і висунути кандидатуру на престол з роду Габсбургів. Але в результаті вирішили зупинитись на демократичній республіці, хоча сам Липинський вважав її шкідливою для України. А. Жук пізніше схилився до позиції В'ячеслава, і разом, вже без В. Степанківського та В. Кушніра, які не підтримали їхню стратегію, утворили видавничий орган «Вільна Україна», а пізніше і Український інформаційний комітет, у які ввійшли українські емігранти та видавали праці на іноземних мовах, і через нього, мали намір налагодити між наддніпрянською та галичанською інтелігенцією ширші

зв'язки в контексті ідеї самостійної України. Сам же УІК «дав початок для систематичної популяризації української справи в Європі, яку відтак ширше розвинув Союз визволення України, скориставши з цього апарату» [6, с. 294]. А орган «Вільна Україна» після року діяльності занепав через дискредитацію самостійницьких ідеї галицькими ідейними автономістами у різних часописах.

«У 1912 році В. Липинський, - описує у своїй праці І. Передерій, - мав намір долучити свій голос до боротьби українського громадянства за власний національний університет у Львові. Боротьба, котра точилася як у Галицькому сеймі, так і поза ним, дістала також широкий відгук серед українців підросійської України» [41, с. 137]. Разом з редакцією «Ради», Липинський почав друкувати листи в газеті, в яких висловлюється підтримка щодо українського університету. В'ячеслав навіть пропонував зібрати підписи серед католицької та православної української інтелігенції. Але в результаті, зібрали підписи в польського населення Правобережної України, а сам Липинський до цього руку не прикладав.

З початком Першої світової війни Липинський «як офіцер запасу воював у складі армії ген. Самсонова у Сх. Пруссії в районі Мазурських озер, був поранений» [32, с. 84]. Крім цього, він був застудився, а потім це вилилось у легеневу хворобу, від якої він колись лікувався, а потім був виявлений туберкульоз відкритої форми. За станом здоров'я його відправили до Київського військового округу та перевели у резерв, де потім служив у Дубні та Острозі. Зрештою його перевели до Полтави, де він командував 4-тим відділенням кінного резерву. І саме в цьому місті він зустрів початок Української революції 1917 р. У цей час «В. Липинський брав участь в українізації військових частин на Полтавщині і одночасно разом з С. Шеметом, як він сам згадував, «політично організовував хліборобські консервативні елементи на Полтавщині» [3, с. 124].

В травні 1917 р., завдяки ініціативі С. Шемета, утворилась Українська демократично-хліборобська партія, а вже потім до неї приєднався і сам Липинський. Вона «мала на меті згуртувати заможних хліборобів та виражати

їх інтереси», а сам В'ячеслав у цій партії «виступав провідним ідеологом і написав партійну програму, основою якої була оборона державної суверенності України та збереження прав власності на землю» [56, с. 70]. УДХП не поділяла політику і засади програми Центральної Ради, тому що їхні ідеї значно різнилися, але все ж не пішла в опозицію, тому що все ж це була хоч якась законна, організована форма української влади, тому навіть не дивлячись на різні погляди, партія ставила за мету підтримувати діючий уряд.

В кінці червня 1917 р. у Лубнах відбулись установчі збори партії, куди увійшло півтори тисячі членів, більшість з яких була середнім або заможним селянином. Також утворилась «Рада», як керівний орган партії. Того ж місяця представлена і програма партії, містила такі основні ідеї: добитись незалежної республіки України, створення Союму, націоналізація багатьох сфер економіки, створення орендної та приватної форми землеволодіння, відкриття шкіл у селах, свобода віросповідання та відокремлення церкви від держави [26, с. 310-311].

Восени 1917 р. УДХП вирішили взяти участь у виборах до Установчих Зборів. Непопулярність партії в широких колах всіх верств населення, стан «самоорганізації» коли сама партія не була ще остаточно організована і не до кінця сформована програма партії призвели до того, що загалом УДХП отримала 0,1 % голосів.

Через наступ Червоної армії, діяльність партії призупинилась. Липинському вдалося втекти, з Полтави, де він перебував до Лубен, а вже потім, проїхавши Київ, опинився в Житомирі, де жила його мати [41, с. 295].

Вже після підписання Брест-Литовського мирного договору та стабілізації ситуації діяльність партії відновлюється. У березні з'їзд хліборобського руху, на ній активно обговорювали про зміну форми правління держави на монархічну, цю ідею обстоював якраз сам Липинський, і допускає навіть покластись на іноземну участь в будіванні такої України, тому УДХП переходить на ці засади. Але В'ячеслава зневірюється хліборобському русі, і

тому покидає його, від'їжджаючи в Полтаву аж до початку перевороту Скоропадського.

А вже як згадує С. Шемет про діяльність лубенського центру партії: «висилає до Правительства Центральної Ради делегацію в сотню душ, пробує домовитись про зміну курсу внутрішньої політики» звісно вони отримали відмову, тому не чекаючи, вони відразу проголошують скликання «всеукраїнського хліборобського з'їзду» [6, с. 262]. 28 квітня 1918 р. якраз і відбувся з'їзд хліборобів-демократів з новими вимогами, але він так і нічого не дав. А вже саме на з'їзді 29 квітня 1918 р. Союзу землевласників України та новостворенної Української народної громади, який відомий як «Хліборобський конгрес». На ньому спільним рішенням було проголошено про повалення Центральної ради та встановлення Павла Скоропадського як Гетьмана всієї України. Звісно, цю акцію підтримували німецьке командування в Києві.

Сам Липинський невідомо як відреагував в той момент на такі події, але на нашу думку, спираючись на його лист від 8 листопада 1919 р. де він описував так: «помимо нас – одиноких тоді в дійсності переконаних та свідомих гетьманців – повстала Гетьманщина стихійна, котра удержатись власне через свою стихійність не змогла» [6, с. 28], можна зроби висновок, що В. Липинський, який критикував подібні дії, ще коли досліджував період Козаччини XVII сторіччя в часи Руїни, революційного підходу до встановлення своєї влади, хоч навіть і монархічної, та зазначав як однієї з причин поразки Першого Гетьманату, міг негативно поставитись до такого несподіваного повороту подій без єдиної ідеї, якої б мала, на його думку, дотримуватись провідна українська інтелігенція під час встановлення влади, але все ж, він міг розглядати Українську Державу як реальний шанс для українців отримати власну державу з монархічною формою правління та можливість втілити свою ідеологію, тому і прийняв пізніше пропозицію про очолення державної посади.

Відтоді почав процес формування державної влади. Утворилась Рада Міністрів Української Держави яку очолив Ф. Лизогуб. Міністром закордонних справ призначали Д. Дорошенка, який вже мав зв'язки з В. Липинський. Перший, як він сам згадував: «зустрівся з Липинським і просив його взяти на себе обов'язки товариша міністра, або пропонував йому йти в міністри з тим, що тоді я буду в нього товаришем» [11, с. 271-272]. Але В'ячеслав обрав іншу запропоновану посаду «взяти на себе обов'язки посла Української Держави в Австро-Угорщині», того що вона в себе включала українські землі і вимагалось особливої уваги в даному напрямку дипломатичних зносин, а «обізнаність Липинського з польською проблемою, його авторитет у впливових галицьких колах і серед українців гетьманської орієнтації свідчили на користь того, що він є найбільш вдалою кандидатурою» [3, с. 127].

В. Липинський на посаді працював відповідально, з першого дня призначення його на посаду, а це відбулось 15 червня 1918 р, він намагався ефективно організувати роботи посольства. Як пише у своїй статті Т. Осташко: «В. Липинський запросив на посади у посольстві осіб, які мали високий освітній рівень, певний досвід та національні переконання. Згідно зі штатним розкладом, окрім голови репрезентації до її складу мало бути призначено ще 10 працівників, а також військовий агент» [38, с. 79]. Підбирав людей В'ячеслав не випадково, а саме з шляхетської верстви, які, відповідно його поглядам, є найбільш творчою силою. Д. Дорошенко писав лист М. Чубатого, в якому описував одного з таких представників наступним чином: «Пан Токаржевський – поміщик з російського Поділля, до весни 1918 р. він виступав як “rolak kresowy”, але весною 1918 р. під впливом, гадаю, пок. Липинського, станув на укр[аїнську] державну службу, прилучився до укр[аїнського] нац[іонального] руху, вірно працюючи для Укра[їни]» [31, с. 185].

Під час його роботи послом у Відні 24 липня 1918 р. стається «обмін ратифікаційними грамотами Берестейської угоди, підписані з одного боку Гетьманом України, а з другого – царем Болгарії, султаном Туреччини та

імператором Німеччини» [8, с. 12]. Також важливо відзначати, що текст вірчої грамоти, яку від імені Української Держави вручили австрійському імператору Карлу I була підготовлена під керівництвом саме Липинського, що свідчить про активну участь у формуванні дипломатичних зносин з Австро-Угорською імперією.

Восени 1918 р. стає зрозуміло, що в Першій світовій війні у блоку Центральних держав критичне становище, тому у жовтні Липинський надсилає лист до Є. Чикаленка в якому йдеться про загрозу для України, так як Австро-Угорщина вже безумовно заключить мир, а Німеччина піде за її прикладом, і наголошує, що Українська Держава мусить до такого розвитку подій бути готова, але Україну зараз репрезентують, крім офіційного уряду, Національний союз, і на користь останніх Антанта зробить ставку щоб повалити гетьманський уряд і повернути українські землі до Російської імперії, тому потрібно подружитись з Польщею, яка має підтримку Антанти, щоб через неї вести перемовини та реорганізувати уряд, утворити Сейм та якомога швидше отримати офіційне представництво серед членів Антанти [4, с. 562-563].

У листопаді 1918 р. Липинський звертався до Скоропадського що в теперішній ситуації потрібно діяти, тому що Австро-Угорщина може розпастися на кілька національних держав, або вона перетвориться у федерацію, тому потрібно пропрацювати плани щодо майбутніх дій при настанні одного з цих двох варіантів. Тому В. Липинський спілкується з послами з різних країн бувшої імперії щодо визнання в майбутньому українського суверенітету. А вже з остаточним розпадом Австро-Угорської монархії активно встановлював дипломатичні відносини з новопосталими державами.

Зречення Скоропадського та прихід до влади Директорії Липинський сприйняв болісно, він вважав «трагічною помилкою в українській історії, він продовжував залишатися дипломатичним представником УНР в Австрії», і розчарування від марності попередньої праці, тому що «В. Липинський доклав

чимало зусиль для міжнародного визнання нової державної влади в Україні» [6, с. 455]. Але на своєму пості посла у Відні він ще залишився, продовжуючи втілювати ідею про те, що потрібно вберегти будь-який український уряд і державу, та отримав від нового міністра Сидоренка доручення повідомити всі держави бувшої Австро-Угорщини та посольства нейтральних держав у Відні про відновлення влади УНР [41, с. 321].

Далі з березня по квітень працює послом в ЗУНР, де він переконався, що ситуація в державі критична. Андрієвський у своїх споминах так передає слова Липинського: «Знаєте, те, що я бачив, остаточно переконало мене в цілковитій безнадійності нашої справи. Ніякого порядку, повне безголова, немає людей, нема кому з розумом і твердою рукою вивести нашу державу на пряму певну путь» [1, с. 225]. Скоріше за все він вже тоді думав про свою відставку, але ще пропрацював чотири місяці.

Далі 21 червня 1919 р. МЗС УНР звинуватили Липинського в тісних зв'язках з поляками, коли ті його приймали як посла. В'ячеслав у відповідь на ці звинувачення відправив своє звернення до МЗС 4 серпня 1919 р. в якому вимагав слідства яке б все розставило на свої місця і подивитись хто винен у заплутуванні українсько-польських відносин, і чи не винен в цьому сам центральний уряд УНР [41, с. 325].

Підрозділ 1.3 В'ячеслав Липинський в еміграції. Діяльність в УСХД

Однією з останніх крапель для В. Липинського став розстріл полковника П. Болбочана на станції Балин. У своєму листі 26 липня 1919 р. до Міністра закордонних справ УНР В. Темницького писав що «такими фактами, як розстріл Отамана Болбочана, Правительство Української Народньої Республіки стало виразно на шлях партійного терору», і враховуючи ці події він просить міністра звільнити його з посади посла УНР у Відні, мотивуючи це тим що «не можу репрезентувати таке Правительство, котрого діяльність, після мого переконання, стала державним і національним злочином». [45, с. 282]. І вже 2 серпня того ж року він пішов з посади та передав всі повноваження його заступнику. А Д. Дорошенко дізнавшись про це писав йому так: «Мені дуже тяжко було довідатись, що Ви подались до димісії через те, що я розумів та догадувався, що Ваша дімісія звязана для Вас з дуже прикрими й тяжкими переживаннями; очевидно щось мусіло статись такого, що Ви не витерпіли і сказали нарешті: годі!» [15, с. 18].

Після звільнення з поста Липинський продовжував жити в Відні, але потім на 7 років оселився в містечку Райхенау [25]. Там він працював над своєю теоретичною концепцією українського державотворення. Він використовував свої знання з історії, власний досвід в перебуванні на державній посаді і аналіз поразки Української революції 1919 р., а саме в неспроможності демократії дати змогу успішно побудувати українську державу.

Тому в 1920 р. він разом з С. Шеметом створює, як продовження діяльності інтелігенції прихильної до гетьманських ідей та можливість розповсюдити свою ідеологію, Український союз хліборобів-державників, який стає закордонним центром української монархічної думки. Уклавши угоду з гетьманом П. Скоропадським він став провідним символом ідеології УСХД, а його майбутнє повернення в якості монарха України повинна стати тією кінцевою метою організації. А організація відповідно до поглядів Липинського: «...не лише започаткує інший тип політичного бачення

державотворчих процесів та усвідомлення їхньої взаємообумовленої тріади – особа / суспільство / нація, а й стане локомотивом для фізичного постання в еміграції» [26, с. 16] [Додаток В].

В травні 1920 р. цією організацією була оголошена «Відозва до українських хліборобів» в якій йшлося про неспроможність демократії через її опирання на матеріальні вигоди, тобто безідейність, засудження пограбування заможних українців, революційний спосіб мислення та як результат втрата території через дії неспроможність Директорії УНР до організації [5, с. 2-5]. А Україна повинна бути монархічна та ставити за мету дбати про добробут хліборобів, як економічну та політичну опору української держави [5, с. 16-17].

В тому ж році виходить праця Липинського «Україна на переломі. 1657-1659» в якій розглядає етапи формування козацької держави, досліджує діяльність Богдана Хмельницького і його ідеї у державотворчому процесі, та аналізує роль української шляхти як один з чинник державного будівництва та їхньої провідної ролі в державі, і як зазначає І. Передій в своїй статті: «Видана вона була Українським соціологічним інститутом у Відні, котрий в той час, як відомо, очолював патріарх української історичної науки М.С. Грушевський. Цей факт свідчить про значимість дослідження В. Липинського» [42, с. 35].

Продовжуючи свою творчу діяльність, пише він листа 20 серпня 1923 р. О. Назаруку, де скаржиться спершу на свій стан здоров'я, а умови в еміграції не сприяють виздоровленню, але не дивлячись на це, до поки в нього є ще сили він продовжує працювати і передати свій досвід наступникам. Далі він описує що закінчує писати одну з частин «Листи до братів-хліборобів» і йому важко донести ту думку тим людям, які до такого ходу думок не звикли, а також про не спроможність написати коротку «Історію України» для Осипа. Також не обходить стороною і сучасну тенденцію про панування в Європі демократії та розклад старого європейського життя, і що це хаос для Європи, який вони мають пережити і зуміти удосконалити самих себе [23, с. 22-24].

Протягом 1920-1925 рр. виходив в збірнику «Хліборобської України», що видався у Відні, «Magnum opus» Липинського «Листи до братів-хліборобів», який вже був сформований як окреме видання в 1926 р [8, с. 12]. Ця книга включає в себе фундаментальний політичний та філософсько-соціологічний аналіз української історії, викладку поглядів Липинського на класократичний шлях формування української державності, критика демократії та соціалістичних ідеологій та т.п. Ця праця лягла в основу діяльності та програми УСХД.

В 1926-1927 рр. Липинський живе у Берліні, куди його запросили викладати в Український науковий інститут в Берліні, де він був повинен очолити кафедру. В'ячеслав «керував роботою семінару з питань історії боротьби України за державну самостійність. Він сам та члени його кафедри читали лекції, присвячені різноманітним темам із галузі політичних наук» [42, с. 36].

Але після одного року роботи, через постійні непорозуміння з членами гетьманської організації, через розбіжність в поглядах в тому, що Скоропадський повинен бути символічною фігурою, як вважав Липинський, але гетьмана не задовольняла така роль і тому він самостійно діяв як голова руху, а Липинський, у листі до адвоката Р. Метика, описує це наступним чином: «... панове Скоропадщики(бо в Скоропадщину, на жаль, повернули вони гетьманську ідею, подібно, як ідею самостійної республіки повернуто людьми того самого типу в Петлюрівщину» [14, с. 41] Тому, прихильники Липинського створили Братство українських класократів-монархістів гетьманців, а Скоропадського – Союз гетьманців-державників. Також, через загострення його легеневої недуги, він був змушений виїхати і оселився в австрійському місті Бадег, де завів «раціональну куроводство. Праця була тут поділена: теоретично працював В. Липинський, практичні доручення виконував п. М. Ципріянович» [13, с. 426], і вже саме в цьому місті він доживав останні роки свого життя.

А вже весною 1931 р. у В'ячеслава стався серцевий напад, після чого його привезли в санаторій «Вінервальд» для лікування. Але 14 червня 1931 року В'ячеслав Казимирович Липинський помирає, і похований, згідно його заповіту в його рідному селі Затурцях 2 липня 1931 р.

РОЗДІЛ 2. Консервативний, монархічний, клясократичний світогляд та переконання В'ячеслава Липинського

Підрозділ 2.1 Творча добірка українського консерватора

В'ячеслав Липинський – це провідний ідеолог українського консерватизму ХХ століття. Його твори, в яких він подає викладає свою теорію своєї ідеології, аналізу історії України, церкви, козаччини, є неймовірно цінними для української історіографії. Найголовніше в його творах, це саме викладка інформації в ніби то філософській, ірраціональній, якісь поетичній манері, яка пересікається з науковим стилем письма, що дає при ознайомленні з творчістю В. Липинського особливий шарм, текст якого ти сприймаєш розумом та відчуттями.

Найповніше він себе виявив якраз в публіцистичній тематиці, з якої і почав в принципі свою громадську діяльність. З 1908 р. видаючись в газеті «Рада», і аж до 1914 р., поки не був мобілізований до лав російської армії з запасу [40, с. 72]. Там він публікував в основному свій погляд на проблематику польсько-українських відносин [39, с. 74], або, наприклад, статтю «Лицарі брехні і фальшивих доносів», де захищав українську інтелігенцію від нападок польської преси, які поширювали фальшиву інформацію про ніби то фінансування урядом Німеччини українського руху [17].

Липинський, як представник шляхетського походження, вважав роль аристократії важливою у формуванні державотворчих процесів, особливо в Україні, після року з початку своєї громадської діяльності він випускає свою першу працю історико-публіцистичної тематики під назвою «Шляхта в Україні. Її участь у житті українського народу на тлі його історії». Вона написана саме польському мовою, тому що присвячена польській чи спольщеній шляхті, яку він намагався залучити до українського руху, посилаючись на традиції козацької доби, навести її назад до української ідеї, і заради цього був скликаний з'їзд українців польської культури та засновано видавництво «Przegląd Krajowy» [37]. Але цей часопис, який мав поширювати ідеї серед польської шляхти на початку 1910 р. закотився через те, що читачів було мало,

а також активізація польської інтелігенції проти кампанії, яка була сформована на цьому з'їзді, і тому Липинський дуже розчарувався, тому що на це було витрачено дуже багато сил та часу [44, с. 171].

Далі, під впливом ідеї доказати, що все ж Україна та українців мають право на існування, в 1912 р. виходить збірка праць «З історії України», в яку входять «Два моменти з історії пореволюційної України», «На піку могутності», «На переломі», «Документи Руїни» та інші [47]. В цілому збірка розповідає історію української шляхти з XVI – XVIII ст., де в основі було повстання під проводом Б. Хмельницького, яке він аналізував та розглядав його як початок саме української державності, і головним чинником державотворчого процесу була саме аристократія [30].

Після цієї праці Липинський поки призупинив видавництво таких студій, тим більше в 1914 р. почалась Перша світова війна, на яку він був мобілізований в лави російської армії. Також подальше формування в 1917 р. УДХП, а ще робота послом з 1918 по 1919 р. забирала в Липинського всі його сили на намагання встановити дипломатичні зв'язки з Австро-Угорщиною. Але всі ці попередні роботи, в яких він аналізував історію України, а також вплив його сім'ї, місця народження, вже тоді сформували його світогляд як українського консерватора, а вже потім сформував свою ідеологію.

Після провалу Української революції, попавши в політичну еміграцію в м. Райхенау, Липинський знову приступив до написання своїх історичних студій. І в 1920 році з під його пера виходить праця «Україна на переломі. 1657-1659. Замітки до історії українського державного будівництва в XVII-ім столітті» [Додаток Г]. Це дослідження в якому історик об'ємно аналізує розбудову української козацької держави, роль української шляхти в ньому, та цивілізаційні процеси які відбувались в той час на тих землях. Як писав В. Босий: «Публікацією того твору – як доказами династичних намірів Богдана Хмельницького – Липинський бажав нав'язати до минулого свої ідеологічні основи та скріпити історичними передумовами плани» [2, с. 32].

Намагаючись історично обґрунтувати свою ідеологію, Липинський наголошує саме на встановленні Богданом Хмельницьким монархічної спадкової форми правління, як він писав: «...реальним стремлінням тодішньої доби і тодішній, а не нашій сучасній ідеології відповідаючий... висловлені вже ним у самому початку повстання ідеї про «єдиновладне самодержавство руське» зовсім дозріли й виразні форми прибрали» [21, с. 65-66].

Липинський вважав, що ці ідеї, які зародились в Б. Хмельницького, були результатом впливу Владислава IV, який намагався посилювати контроль над шляхтою, але реалізація цих ідей була надзвичайно важкою в тих умовах, коли народ, та особливо козацька старшина, була виключно проти такої форми правління та залучення до державотворчих процесів шляхти, тому Богдану не вдалося збудувати надійної державної конструкції, продовжувачем розбудови якої був би вже Ю. Хмельницький [7, с. 228].

Але ці думки Липинського наткнулись на критику серед української інтелігенції, особливо про це написав Михайло Грушевський у своїй «Історії України-Руси» так: «Теорію гетьманського монархізму розвинену Липинським в останній праці і викриту ним у Хмельницького від самих початків його гетьманства взагалі вважаю невдалим винаходом, нав'язаним політичним тенденціями останніх літ» [9, с. 1369]. Він вважав, що Б. Хмельницьким не був людиною монархічною, а навпаки – протиставлявся їй і хотів утвердити автономію своєї держави в Речі Посполитій.

Але незважаючи на це, погляди Липинського мають право на існування, так як це не просто його думки з голови, а кропітка праця і фундаментальний аналіз, який включає в себе аналіз безлічі джерел козацького періоду.

Також В'ячеслав аналізував і Переяславські статті, які були як «як легальна форма відділення України від Польщі, котра робила для Гетьмана Хмельницького і тодішніх будівничих Української Держави Переяславську Умову необхідною» [21, с. 32], і найголовніше, цей договір підписувався як держава з державою, тобто де-факто і де-юре визнаючи окремішність козацької держави і ведення з нею перемовин як з рівними.

Ще зазначав, що в Б. Хмельницького не було інакшого виходу задля збереження держави, коли їй загрожували поляки з одної сторони, та татари з іншої, тому ціль цієї умови «була досягнута вповні», але звісно були і наслідки, коли московський цар намагався підім'яти козацьку державу під себе, а старшину і самого гетьмана заставити дати йому присягу на підданство [21, с. 33-34].

Отже «Україна на переломі 1657-1659» Вячеслава Липинського – це змістовний історичний твір, який глибоко аналізує переломний період в історії України. Крім опису правління Богдана Хмельницького, Липинський детально розглядає часи гетьманства Івана Виговського, і робить висновок, що період 1657-1659 років став переломним моментом, коли Україна втратила шанс на побудову стабільної та самостійної держави. Він подає свій погляд на причини розвалу козацької держави та її поділ між двома великими державами – Річчю Посполитою і Московським царством, що врешті-решт призвело до початку доби «Руїни».

Наступна праця, не менш значима, «Релігія і церква в історії України». Це твір у формі «запитань-відповідей», де історик дає свій аналіз церкви з точки зору політичної і вплив на соціально-культурного становища України, при цьому наголошуючи на тому, що Україна, яка розташована на межі двох цивілізацій призводить до постійних конфліктів всередині неї, але з другої сторони це є її «месійне покликання», для того, щоб вона згуртувала свої сили для створення держави і змогти домогтись єдності між цими двома світами, об'єднуючи їх в собі [27, с. 36].

Є декілька груп політиків, які виділяє в Липинський в питаннях релігії. Перша група політиків прагне перетворити релігію на інструмент у своїх руках. Вони не визнають існування духовної влади, яка б не підпорядковувалася світській владі і своїм моральним авторитетом могла б обмежувати або контролювати її [19, с. 11]. Наступні це такі політики, які відкидають потребу у вірі, вважаючи її чинником не потрібним для керування державою, а побудувати суспільство можна і без неї, опираючись тільки на

раціональний спосіб мислення [19, с. 13]. А є ще така група, що державою повинні керувати світська інтелігенція, маючи для цього все необхідне, і які не бояться підлягати та визнавати владу духовну, та підтримувати її авторитет, а також що релігія є важливою для народу, і сам вона визначає морально-етичні норми суспільства [19, с. 15-16].

Тобто, він розділяє владу світську, і владу духовну, і зазначає, що вони обоє повинні підтримувати в своїх справах одне одного, але не в них і намагаться керувати, тому що як писав Липинський: «...при взаємнім визнанню і піддержуванню авторитету цих двох влад – ось основи взаємовідносин релігії й політики, церкви і держави, громадянства і влади, культури і сили» [19, с. 19].

Липинський розумів важливість церкви кожної церкви: православної, уніатської та римо-католицької, для формування сильної світської влади та представленні ними духовної підтримки звичайному, тому вони повинні дати державі тих вищих сил, які допоможуть «за викинуті на наш колоніальний смітничок недогризені кости перетворить в боротьбу за світове місце України, за ту нашу світову місію історичну» [19, с. 23].

Аналізуючи роль церкви в XVII сторіччі, він виділяє те, що здобула православна українська церква за часів керування Петра Могили, а саме організація і освіта допомогли встояти та ввібрати і послуговуватись тією містичною концепцією, яка повинна бути присутня в релігії. Її дисципліна дозволила організувати ефективно управління на зразок католицької церкви, а все це сприяло національному відродженню і посиленню духовної активності. Це призвело до відродження позитивного сприйняття християнства і морального авторитету церкви, що сприяло зростанню моральних і духовних цінностей у суспільстві [19, с. 42].

При аналізі даного твору Липинського, можна побачити що крім політичної точки зору український історик використовує ірраціонально-філософський аналіз, для розуміння того впливу церкви, яка повинна дати населенню сили для духовного відродження і моральної підтримки. В.

Липинський підкреслює, що церква є важливим чинником соціальної стабільності і національної єдності українського народу, але за умови рівності всіх церков та підтримки ними влади політичної.

Остання його найбільша і найзмістовніша праця, яка виходила протягом п'яти років, з 1920 по 1925 р. у формі листів, але випущена в 1926 р. як ціла книга, яка називалась «Листи до братів-хліборобів. Про ідею та організацію українського монархізму». Ця масштабний фундаментальний твір, який включав в себе викладку ідеології Липинського, де Україна повинна бути строго поділена на класи, які рівні між собою, але всі разом працюють на благо держави та народу, і тільки при незалежній Україні ці класи могли бути забезпечені всім необхідним, та сформував свій принцип територіального патріотизму, де всі хто проживає на території України є українцями [35]. І як зазначала І. Передій в своїй статті, що О. Назарук «назвав блискучою за ясність, сміливість та проникливість думок, знайшов у ній вперше сформульовану державницьку концепцію української історії» [42, с. 35].

Ця праця дійсно є унікальна, тому що «до Липинського ніхто не добирався в цю сферу і не підносив їх на ступінь націо- і державотворчих факторів. Тут є Липинський неповторний і самобутній» [8, с. 19].

Перша частина "Листів", що має назву "Українська наддніпрянська інтелігенція і українська національна ідея", містить глибокий аналіз причин поразки українських національно-визвольних змагань 1917-1921 років. Вона була написана наприкінці 1919 - 1920 років, тобто під час остаточної руйнації Української революції і під впливом цього трагічного процесу. У цій частині В. Липинський з державницьких позицій піддає жорсткій критиці українську демократію, яка постала революційним шляхом та її діяльність через створенні нею ж органи – Центральної ради і Директорії [41, с. 431].

Вчений пояснював таку позицію української демократичної інтелігенції тим, що вони не бачили себе будівниками української держави. Вони вважали себе лише посередниками між російською державою та українськими народними масами. Через це, з початком революції, інтелігенція намагалася

усунути від політичного керівництва нації всіх можливих конкурентів – представників інших політичних поглядів які не відповідали їхній демократичній програмі, і висміюючи це він писав так: «...все що було поза ними – це були не Українці, це були в найкращім разі тільки «культурники», «українофіли», або смішні оригінали-самоствійники, а то просто «Малороси», «Поляки» [16 с. 6].

Вчений також проаналізував і прорахунки та недоліки внутрішньої політики українських урядів періоду визвольних змагань. До найбільш недоліків політики Центральної Ради він відносив націоналізації землі, політику федералізму земель та політику статусу національних меншин в УНР [16, с. 40].

Вважаючи, що соціал-демократична Центральна Рада, а потім вже і Директорія, помилково вірили в безкласовість української нації та в змозі її в розбудови України як демократичної республіки, Липинський критикував їхню національну політику, яка намагалася зберегти "національне відокремлення денаціоналізованих українців" від буржуа, представлених в Україні переважно якраз національними меншинами [16, с. 27].

Це давало можливість легко усунути ці меншини від політичного керівництва нації за допомогою такого соціально-етнічного поділу. В. Липинський вважав, що для успішного українського державотворення необхідно було створювати політичну українську націю на основі територіального патріотизму, бо як писав Липинський: «Українцем єсть всякий, хто хоче, щоб Україна перестала бути колонією; щоб з ріжних її племен, рас і вір повстала одна Держава Українська» [16, с. XX].

Тому «Листи до братів-хліборобів» є працею не просто з викладом його ідей та поглядів, а і історичний, політичний та соціальний аналіз часів козаччини, та недавніх подій Української революції, де він критикував владу ЦР та Директорії за їх спроби встановити демократичний устрій в Україні, відкидання консолідації сил з всіма течіями та повну «здекласованість» суспільства. Він наголошував, що активна меншість, тобто аристократія,

повинна була об'єднатись та сформувати організовану владу, яка б повела ту пасивну меншість до творення своєї власної держави.

Всі ці твори Липинського є значними працями, в яких викладений аналіз українського історика через призму його поглядів, які передбачали встановлення в Україні дідовичної, легітимної (з точки зору права української аристократії на керування державою, по принципу спадковості з часів Київської Русі), монархічної форми правління. Цю ідею він тягне ще з твору «Шляхта на Україні», де дає історичний аналіз, і аж до «Листів до братів-хліборобів», де крім аналізу є і викладка його поглядів на створення класократичного гетьманату на території України.

Підрозділ 2.2 Консервативний погляд В. Липинського та їх обґрунтування з точки зору української історії

Українська наддніпрянська інтелігенція на початку ХХ ст. в цілому сповідувала соціалістичні ідеї, яка потім сформували поміж себе партії: Українська соціалістична партія, Українська соціал-демократична робітничка партія і т. д. Свою популярність вони отримували завдяки декларуванню в своїй програмах соціалістичних поглядів в основному з ідей Карла Маркса, та батька українського соціалізму – Михайла Драгоманова, які звичайній людині, особливо потерпаючим від гніту українцям, були близькі, тобто соціальна справедливість, зміна форми правління Російської імперії, яка буде побудована на демократичних інституціях, передача землі у власність народу і т. п. Менш популярна була ліберально-демократична течія, яка стояла також на засадах демократії і хотіла діяти в межах російського законодавства, бажала перетворення РІ в контексті ліберально-демократичних цінностей, автономію для українських земель, викуп земель в землевласників. Третя течія – націоналістична, основним провідником цієї течії партія була УНП, заснована Миколою Міхновським, але користувалась малою популярністю серед українців, тому що хоч і стояла на етнічних засадах, бажала утворення незалежної України, але її радикальні погляди не були популярні в контексті соціалістичних тенденцій, більшість української інтелігенції вважала представників цієї партії божевільними, а ідеї – недосяжними.

Поряд з цими різними за популярністю течіями, була, ще менш популярна, аніж націоналістична, консервативна. Вона оформилась вже на початку Української революції, як партія УДХП, створена С. Шеметом та В. Липинським, останній який написав програму для партії. Чому ж її не підтримував український народ? Як описував П. Гай-Нижник у своїй статті про головну відмінність УДХП від партій соціалістичного напрямку: «...вимогу збереження приватної власності на землю і тим самим уникнути недовір'я з боку селян – земельних власників» [26, с. 309]. Тобто, вона опирались на середні та заможні верстви селянства, на відмінну соціалістичних, які навпаки

вели діяльність серед бідних верств. Виступала УДХП також за самостійну Україну у формі демократичної республіки (Липинський, написавши цю програму поступився своїм баченням в монархічній формі правління), але ця ідея, за яку одночасно виступала УНП, звісно в свідомості багатьох була недосяжною, особливо серед інтелігенції, більшість якої стояла на засадах автономізму. Тому такі фактори не могли сприяти популяризації партії, а програма яка не включала всіх погляди Липинського змусила його покинути УДХП.

Так на чому будувався світогляд В. Липинського? В першу чергу на консервативних поглядах. «Липинський не наслідує «хлопоманів», - писав В. Босий, - що то відкрікалися від предківських чеснот і шляхотського походження, щоб приподобатися масі» [2, с. 19], тобто, виступав за наслідування традиції предків, а саме шляхти, яка головним державотворчим чинником, що берегла в собі всі ті традиції минулого, він бачив у ній ключову силу для відновлення та зміцнення української державності, спираючись на перевірені часом принципи та традиції, і віддавав їй головну роль. Тому він писав так: «Будування Української Держави без українського дворянства, що вже й московську й польську державну школу перейшло, це трагічне повторювання дотеперішньої нашої казки-безконешника не сподобавши собі Польщу, пішли у Москву; не сподобавши Москву, пішли назад у Польщу, і так ходили доти, доки ї х Москва з Польщею не поділили» [16, с. 77-78].

А конкретно, як ми писали вище, він віддавав перевагу наслідуванню традиції гетьманської держави Богдана Хмельницького, який, щоб побудувати державу, спирався власне на шляхту, рід якої тягнувся ще з часів Київської Русі. Хмельницький розумів важливість залучення шляхти, адже саме вона мала військову і політичну силу, а також історичне коріння, що забезпечувало спадкоємність і легітимність влади. Це дозволяло створити стабільну державну структуру, де шляхта відігравала ключову роль у управлінні і захисті інтересів нації. Таким чином, слідуючи цій традиції, можна було б забезпечити розвиток і зміцнення української державності на основі історичних та

культурних цінностей. Аналізуючи цей момент в історії В. Липинський писав про період Б. Хмельницького так: «... прекрасна класово-військова організація козаччини, – в геній Гетьмана Хмельницького – і історичне щастя, в формі цілого ряду високо талановитих, безмежно своїй ідеї відданих і морально дисциплінованих його помічників – ось що дало тодішній революції, яка розпочата сотнею фанатиків в момент здавалося повною занепаду нації – найбільше можливу в тодішніх умовах перемогу» [21, с. 19].

Зрозуміло, що він спирається саме на період, коли Хмельницький вже встановив козацькій державі монархічну форму правління. Вона також вкладалась в його концепцію наслідування традиції, як та форма правління українською державою, що з часом постала еволюційним шляхом, відповідно до потреб українського народу, та вона є органічна для шляхетської верстви, що цю форму тримає і веде народ. «Пропонуючи монархічний устрій, - пишуть у своїй статті М. Поліковський та С. Граб, - В. Липинський заперечує демократію як метод організації нації, але не заперечує її як вияв свободи. У його монархічній системі громадяни наділені свободою економічної, культурної та політичної самодіяльності, але ця свобода обмежена авторитетом сильної і стабільної влади» [43, с. 396]. А республіканську форму правління критикував через те, що: «вона все мусить числитися не з талантом, а з партійною приналежністю людини» [12, с. 21].

В. Липинський вважає, що основною економічною і соціальною підпорою для України є селянська і землевласницька верства, або як їх називає В'ячеслав – хліборобська. Вони, як найчисельніший «клас», виробляє всі матеріальні блага і є відданими своїй землі, на якій виростили, тому вони є втіленням працьовитості та відповідальності, що є одним з морально-етичних чинників для побудови сильної держави. І як писав він Яворському, що міщанин намагається отримати як найбільше політичної свободи, тому що він відірваний «від спекуляцій гандльових, промислових, фінансових, врешті розумових» хоче отримати широку політичну свободу, а комуніст чи фашист для втілення своїх ідеологій душить любий прояв свободи, а «хлібороб і

культура хліборобська займають середину між цими двома протилежними бігунами. Тяжка боротьба хлібороба з природою вимагає поступу, дисципліни, організації; але при цім не може обійтись без індивідуальної свободи» [22, с. 5-6].

І ця концепція опори на хліборобів відрізняється від позицій ліберальних та соціалістичних ідеологій, які просто часто опирались просто на селянську верству і намагались покращити їм життя та дати виборче право (на той час якого вони не мали), а в землевласників хотіли або відібрати, або примусово викупити землю на користь тих же селян. Бо Липинський наголошує на їхній великій ролі в українській державі, тобто селяни і землевласники повинні утворити такий синтез, в якому вони рівні, але чітко виконують свою роботу – поміщик організовує, селянин працює на полі. А ось як він описував це в листі до Яворського: «І доки була вона хліборобами й лицарством, доки сповнювали вона свій обов'язок оборони й організації хліборобських мас, і доки ці маси її авторитет, її провід, завдяки якісній вартості, визнавали, доти панувала серед народів ідеологія хліборобська, принята й міщанством і інтелігенцією-тогочасними» [22, с. 9].

Також, сповідував принцип територіального патріотизму, тобто, всі, хто проживав на території України є українцями. Пояснював він цю концепцію в листі до Богдана Шемета на основі територіального і екстериторіального націоналізму так: «Це значить, перш за все, що Ваш націоналізм мусить спиратися на любов до своїх земляків, а не ненависть до них, за те, що вони не українські націоналісти. Для Вас, наприклад, мусить бути ближчий український москвофіл чи польонофіл (оцій, як Ви його звете: Малорос і Русин), аніж чужинець, який Вам мав би допомогти визволитися від Москви чи від Польщі» [18, с. 76-77]. Саме на цьому принципі від дає своє визначення нації: «Почуття любові до рідного краю, як до органічної цілісності, вважає Липинський, – є необхідною і єдиною можливістю того найтіснішого у світі зв'язку людей, що називається нацією» [33, с. 32]. А домогтись реалізувати цей принцип має держава, яка збере всі українські території під одним крилом та

ідеєю, але це все повинно бути досягнуте самими українцями, тому що як він писав: «Ніхто нам не збудує держави, коли ми самі її собі не збудуємо і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути» [16, с. 67]. Підтверджував це і в відозві УСХД, де зазначав, що Українська держава має бути тим чинником, який збере і згуртує навколо себе всі ті сили для звершення національної справи та буде сприяти порозумінню між ними, а ця співпраця класів має бути виключно направлена на інтереси держави, а не на інтереси якогось конкретного стану [5, с. 15-16].

Підрозділ 2.3 Класократія як спосіб організації українського населення

Всі ці концепції було оформлено в його змістовній ідеології – класократії. В основі цієї ідеології лежало переконання, що держава повинна бути побудована на принципах співпраці та рівноправного партнерства між різними соціальними класами. Класократія передбачала залучення всіх верств суспільства до державного управління, де кожен клас вносить свій вклад у розвиток і процвітання країни. Відмова від переваги одного класу над іншим і прагнення до загального блага були ключовими аспектами цієї ідеології, де інтереси нації стоять на першому місці. Як писали в своїй статті М. Поліковський і С. Граб що Липинський вважає класократію як: «форму державного устрою, яка відзначається рівновагою між владою і свободою, між силами консерватизму і прогресу. В основу такого устрою повинна бути покладена правова, “законом обмежена і законом обмежуюча” конституційна монархія. На чолі держави має бути монарх (гетьман), влада котрого передається в спадок і є легітимною» [43, с. 396].

Крім хліборобського були ще такі класи: промисловці, робітники, купці, фінансисти і військові. Всі вони хоч і ділилися по вертикальній ієрархії, але були рівні між собою, кожен один одного доповнював, але всі вони окремі за своєю самоорганізацією. В такій чіткій організації соціальної ієрархії він вбачав, яка витворилась в історії органічно, успіх в державному будівництві та в діяльності майбутньої української держави [16, с. 192], на відмінну від комуністичної ідеології, в якій він критикував «диктатуру пролетаріату» і відкидання інших верств, а в кінцевому результаті, повністю «здекласоване» суспільство [16, с. 56].

А що до різкого поділу на стани в хліборобському класі, як, наприклад, величезної різниці між селянином і землевласником, коли останній зневажливо ставився до першого, і що унеможливлювало їх синтез, і створювало серйозні соціальні бар'єри. Такий стан речей посилював соціальну нерівність та сприяв конфліктам між ними. Лише подолання цього розколу,

усвідомлення спільних інтересів та взаємної поваги могло б привести до справжнього об'єднання хліборобського класу, і Масненко в своїй статті описував погляд українського консерватора на це так: «...на думку В. Липинський був витворений в Україні російською державною політикою і підлягав безумовному знищенню» [34, с. 144]. Воно мало бути з'єднано в один стан, а він в свою чергу був повинен дати нові покоління українських селян, які віддано працюють в організації українського землевласника.

Одне з тих речей, що засуджував Липинський - це стихійність, революційність і неорганізованість ідей української державності. На його думку, люди, які під впливом цих людей повстають і захоплюють владу, нищать попередній існуючий лад і приводять державу до краху. Як він писав у своїх листах: «Історія наша вже сотні разів нас навчила, що наша демократія, всі оці канцеляристи і писарі по фаху, демагоги по тактиці й кареристи по духу... на одне були тільки здатні: знищити власну українську державно-творчу аристократію, а з нею й українську державу... Але збудувати щось нового, свого на тім порожнім місці українська демократія ніколи не змогла» [16, с. 36].

І хоча він критикував що при уряді Центральної Ради, що при керівництві Директорії УНР, він завжди намагався не йти в опозицію, а допомогти зорганізувати роботу і зберегти існуючу державу, як наприклад коли він продовжував працювати послом у Відні, навіть коли Директорія скинула гетьманат Скоропадського, щоб в подальшому, коли вже українська держава буде на стійких ногах, просувати свої ідеї до перетворення України на класократичну державу. Описував Липинський і критикував ці ідеї в листі до О. Назарука так: «Вічне хитання між цими двома полюсами (бігунами) – демократії і охлократії – було причиною неіснування України. Вона буде, коли наш маятник стане по середині: на правовій, законом обмеженій і законом обмежуючої монархії» [20, с. XLII].

Український вчений висунув теорію, що основою соціального життя є ірраціональне, нелогічне, стихійне бажання. За певних умов, це стихійне

трансформується перетворюється на свідому волю та силу. Однак, поки це стихійне бажання не усвідомлене самою групою, вона не має свідомості своїх прагнень і не проявляє себе. І це може продовжуватись століттями, до поки вони не усвідомлять це бажання і не перетворять його у форму. Одним з таких бажань що може витворитись у форму, на думку Липинського, яка повинна єднати людей та давати їм моральних сил для праці – релігія, православ'я, провідником якої є власна церква. Як він ще аналізував в своєму творі: «... і при тодішній повазі, якою користується ще не зденаціоналізована Москвою і Петербургом українська Церква православна, воно грає ролю культурного цементу, воно наново вяже розпорошені ріжними чужими впливами покалічені й культурно собі далекі частини української нації» [21, с. 111].

Тобто, опираючись на історію, він розуміє, що церква була тим самим чинником, який тримав людей разом в різні, навіть найтемніші періоди української історії. В. Липинський, як віруючий римо-католик, писав Л. Кондратюк в своїй статті про релігійну ідеологію українського консерватора: «...сформував на прикладі католицької церкви, яка, на думку українського соціолога, є найкращою релігійною організацією, що домоглася встановлення рівноваги між стихійним хотінням і свідомою раціоналізацією» [28, с. 63].

Саме з такою організацією повинна була постати православна українська церква. Вона б повинна була повстати формі автокефалії, і як цікаво він зазначав, «релігійний підйом принесе безмірно великі плоди для України коли викличуть його люди які Українцями будуть – не стільки по своїм матеріальним тенденціям, скільки по своїй внутрішній силі ідейній, духовій» [19, с. 98], тобто, українці повинні збудувати таку церкву, коли вони самі матимуть ідею і самоусвідомлення себе як окремої самобутньої нації, яка не нехтує духовними принципами заради матеріальних благ. Ця церква повинна стати символом їхньої єдності, культурної ідентичності та духовних цінностей, що об'єднують їх як народ. Лише через усвідомлення свого історичного шляху та національної унікальності, вони зможуть створити

духовну інституцію, яка підтримуватиме їхні прагнення і сприятиме розвитку нації.

І не тільки церква православна, але, на думку В. Липинського, і греко-католицька відіграла важливу роль в об'єднанні українців, але тут був певний територіальний нюанс між цими двома церквами. «... він рішуче, - писав Ю. Терещенко, - висловлювався проти поширення унії у Великій Україні і ще більш шкідливим вважав реанімацію православ'я в Галичині... В. Липинський вважав, що унія в Галичині відіграла і відіграватиме величезну роль» [46, с. 16].

Бо як вважав В'ячеслав, греко-католицька церква повинна була рятувати галицьких українців від більшовиків та поляків, і тому православна церква також не повинна була поширюватись в Галичині, замість уніатської, бо це б підірвало її авторитет, з яким була пов'язана світська місцева українська інтелігенція, яка бачила в уніатській церкві опору своїх культурних і духовних цінностей [19, с. 96]. Та і в цілому, греко-католицька церква історично відіграла значну роль в збереженні національної ідентичності українців, до поки в середині XIX ст. не настала «Весна народів».

Таке поширення різних українських церков обумовлено знаходженням різних регіонів України під різними державами, і як зазначає С. Кагамлик, Липинський: «постійно наголошує, що розташування України на межі двох світів не тільки призвели до постійних внутрішніх конфліктів, але й стало передумовою месійного покликання України в європейській цивілізації» [27, с. 36]. Навіть зараз, ми можемо побачити вплив різних держав на різні частини українські землі, але найбільший вплив та багато проблем виникло в результаті окупації СРСР українських територій, насадження впливу РПЦ, та як результат появи в незалежній Україні УПЦ МП.

Але сама церква і її духовна влада повинна відокремитись від державних справ. «Обмеження цієї, - писав Липинський, - лицарської і матеріальної класократичної сили наказами релігійної моралі... служить основою ритму, гармонії і законності... Здійснює відокремлення влади духовної від влади

світської, яке – поруч з обмеженням авторитету меча і матеріальної сили авторитетом моралі – буває завжди в класократіях» [16, с.275-276]. Тобто, вона не має втручатись чи вказувати світській владі, але з іншого боку, вона має підтримувати її справи і наставляти, і навпаки, держава не повинна лізти в справи церкви, а визнавати її духовний авторитет і не зловживати владою. Цікаво він це описував в листі до О. Назарука: «Наше діло – Кесареве. Але чи це значить що ми «невтральні» до релігії... Зовсім ні! Кожний з нас єть членом якоїсь церкви і кожный з нас хай дбає про здоровля своєї церкви... Але це треба робити в церкві зі своїми священниками, а не Січовій організації, чи іншій політично-державницькій організації, в якій ми єднаємось для Кесаревого державного діла» [23, с. 89].

Отже питання релігійне В. Липинський подає доволі сакральню, ірраціональню, опираючись на історичні тенденції. На його думку, життєздатність соціальної групи та ефективність її ідеології залежить від зв'язків з церквою та просякнутості релігійними ідеями, оскільки саме релігія формулює розуміння доброго і злого у соціальному житті. Іншими словами, лише та ідеологія може бути соціально ефективною, якщо її стрижнем є релігія та опирає на неї у всіх своїх справах [28, с. 59].

В цілому погляди Липинського є унікальною річчю в плані їх історичного обґрунтування українським консерватором і викладені в «Листах до братів-хліборобів». Легітимність і спадкоємність влади українських аристократів, яка тягнеться з давніх часів, монархія як органічно витворена форма правління, яка відповідає всім потребам українського народу, чітка ієрархія соціальних станів, для організованої роботи держави, релігія як єднаючий соціально-культурний і важливий для підтримки моральних сил населення і влади, відкривають перед нами незвичайний підхід до питань державності, соціальної структури та національної ідентичності, і наголошував, що «українцем єть всякий, хто хоче, щоб Україна перестала бути колонією» [16, с. XX], тим самим доводячи, що він як етнічний поляк повністю відданий ідеї незалежної України.

РОЗДІЛ 3. Вивчення постаті В'ячеслава Липинського на уроках історії та формування аксіологічної та громадянської компетентності

Підрозділ 3.1 Основні принципи НУШ та В'ячеслав Липинський в сучасній школі

На сьогоднішній день, коли Україна переважає багато криз, головною з яких є війна, українці звертаються до постатей минулого, особливо періоду Української революції, для того, аби продемонструвати їх діяльність, цікаві думки, та надихати ними людей. А особливо виховувати у дітей патріотизм, почуття відповідальності, мотивація їх діяльності для формування їх як майбутніх громадян.

Тому сьогодні українські школи роблять ставку на формування таких цінностей в учнів, шляхом вивчення різних українських постатей на уроках історії, а особливо тих, які своїм прикладом надихали тогочасне населення України та своїх поплічників на працю та творення української державності, діяти на її благо та культурно збагачувати. Але й разом з тим формують у них різні ключові компетентності.

Компетентність – це в свою чергу набір знань, цінностей, вмінь та навичок, завдяки яким учні в майбутньому зможуть ефективно працювати на вибраній професії чи застосувати в подальшому навчанні. Ключові ж компетентності передбачають розвиток особистості, формування активної громадянської позиції та здатність реалізувати себе в майбутньому та застосування цих компетентностей протягом усього життя [55].

Нова українська школа – це освітня реформа, мета якої створити сучасну українську школу, яка буде навчати учнів не тільки новим знанням з різних предметів, а і вміти застосовувати їх в повсякденному житті [54]. Саме ця реформа і передбачає зміни навчанні і самому підході до нього вчителями, що дасть змогу не просто стандартно використовувати концепцію «прочитав-вивчив», а дати можливість вчителям вільно застосовувати любі методи та засоби для реалізації в учнів цих компетентностей, особливо інформативно-

комунікативні технології, якими повинні оснащуватись нові сучасні українські школи.

В реформі НУШ є перелік тих ключових компетентностей, яким у школах повинні навчати учнів, зокрема:

- 1) володіння державною мовою, для використання її при формуванні речень, висловлювати думки, та вміння писати на ній;
- 2) здатність спілкуватись іноземними мовами, для можливості міжкультурного спілкування та реалізації себе на міжнародному рівні;
- 3) математична компетентність яка дозволяє моделювати та вимірювати різні процеси в залежності від ситуації;
- 4) компетентності в галузі природничих наук, технологій і техніки дають можливість пізнавати навколишній світ та розуміти процеси, які відбуваються природі та науці;
- 5) інноваційність, що дозволяє використовувати нові ідеї, та впроваджувати власні, для ефективного результату у різних сферах діяльності;
- 6) екологічна компетентність;
- 7) інформаційно-комунікативна компетентність для вміння грамотного та ефективного використання цифрових технологій;
- 8) навчання впродовж життя;
- 9) громадянські та соціальні компетентності що дають розуміння про ідеї демократії та прав людини, повагу до інших людей, співпрацю;
- 10) культурна компетентність для розкриття таланту до творчої діяльності;
- 11) підприємницька та фінансова компетентність дає змогу вміння організувати свою діяльність для досягнення власної мети, та ефективно використовувати ресурси [49].

Однією з вимог до результатів навчання учнів, по освітнім галузям, є громадянська та історична [10], метою якої є «створення умов для формування в учня / учениці власної ідентичності та готовності до змін через усвідомлення

своїх прав і свобод, осмислення зв'язків між історією і теперішнім життям; плекання активної громадянської позиції на засадах демократії та поваги до прав людини» [50].

Ці результати, в основному забезпечуються на уроках історії, де вивчаючи історичні події, можна також сформувати предметні та ключові компетентності, виховати патріотичні почуття, сформувати різносторонню особистість, яка є повноцінним громадянином, готовий до дорослого життя та вміє комунікувати з іншими людьми, вчиться протягом всього життя та може здійснити свідомий вибір [24].

Вивчення історії України, комбінуючи з вивченням всесвітньої історії, дає змогу учням побачити причини процесів, які відбуваються зараз, і звісно роль історичних постатей в цих подіях. Як ми зазначали вище, вивчення історичної особи дає змогу сформувати загальнолюдські та національні цінності в учнях. Завдяки вивчення певних історичних подій через призму постатей, можна прослідкувати аспекти розвитку суспільства та державності, зрозуміти механізми прийняття рішень і їх вплив на хід історії. Вивчення життєвого шляху визначних осіб дозволяє учням засвоїти такі цінності, як відповідальність, патріотизм, моральність, та сприяє формуванню критичного мислення [52].

Враховуючи той важкий шлях, який пройшов український народ, окремо можна виділити саме період Української революції, де різні історичні постаті, намагаються створити українську державу, постійно борючись з зовнішніми ворогами, а бува і одне з одним, і що є дуже цікавим періодом для вивчення, аналізу та патріотичного виховання. В цьому вихорі можна виділити постать В'ячеслава Липинського, чийі ідеї, які будувались на консервативному, традиційному і монархічному принципі, не користувались популярністю серед українського народу та інтелігенції, і в цілому, він критикував соціалістичні ідеї, поширювані більшістю тодішніх українських партій, та стояв на засадах територіального патріотизму, намагаючись залучити все населення українських земель до спільної праці [36].

Формування його поглядів з дитинства, його життєвий шлях є надзвичайно цікавим для вивчення на уроках історії України чи виховних заходах. Він народився в українсько-польській шляхетській родині, що значно вплинуло на його світогляд. Виховання у багатокультурному середовищі та навчання у різних закладах як в Україні, так і за кордоном, сприяли формуванню його політичних та ідеологічних переконань, і це зробило його як одного з провідних ідеологів, який виступав за незалежність України без орієнтації на іноземні сили, а така ідея сповідувалась абсолютною меншістю тогочасної наддніпрянської інтелігенції.

Вивчення його діяльності дає можливість учням глибше зрозуміти складнощі тогочасного політичного життя, значення незалежності та самостійності нації, а також важливість політичної і громадянської активності. Липинський є прикладом того, як особиста ідеологія та прагнення можуть впливати на формування державної політики та національної свідомості. Його постать є надзвичайно цінною для виховання нових поколінь у дусі патріотизму та самостійності.

Тому досить важливо пояснити учням, що історія України це не тільки перелік якихось подій, що просто випадково виникали по різних причинах, а саме велика і кропітка праця тих чи інших історичних осіб, які впливали на різні історичні процеси, тенденції, і є основним двигуном в творенні тогочасних подій.

Спираючись на навчальну програму історії України від МОН, можна вивчати постать В. Липинського на уроках історії в контексті таких тем: «Початок Української революції. Утворення УЦР», «Розвиток Української революції влітку—восени 1917 р. I і II Універсали УЦР», «Українська Держава. Гетьман П. Скоропадський» [24]. Окремо, після провалу Української революції, згадуючи про українську політичну еміграцію, можна згадати і долю В'ячеслава Липинського і продовження його публіцистичної та громадської діяльності. До початку Української революції Липинський в основному займався публіцистичною діяльністю, але з 1911 р., як зазначалось

нами в першому розділі, він створив, разом з А. Жуком, видавничий орган «Вільна Україна», а пізніше Український інформаційний комітет, саме з цього моменту починається його політична та громадська діяльність. Тому доцільно вивчати постать В. Липинського в контексті загальноукраїнського політичного руху саме з цього року.

Підрозділ 3.2 Формування аксіологічної компетентності на основі вивчення постаті В. Липинського

Завдяки урокам історії, в учнях можна сформувати такі предметні компетентності: просторову, хронологічну, мовленнєву, інформаційну, логічну та аксіологічну [47, с. 121]. Учні використовуючи ці компетенції можуть досліджувати, аналізувати та подавати, використовуючи власні думки, інформацію, навіть в інших сферах, які не стосуються історії [57 с. 38].

Ми виділимо саме аксіологічну компетентність. Вона передбачає здатність учня аналізувати, порівняти, узагальнити, подати інформацію з власної точки зору, розуміти тенденції, причини і наслідки історичних процесів та роль історичних постатей в них [62].

Щоб сформувати цю компетентність, вивчаючи постать Липинського, можна використати різноманітні методи та форми роботи з учнями. Одна з таких форм – дидактичні ігри, наприклад, «мозковий штурм». Дітям можна задати запитання таке запитання: «Чому Липинський сповідував саме консервативний світогляд, які чинники цьому сприяли?», після чого учні пропонують варіанти, які вчитель записує на дошці, а далі після всіх пропозицій вибираючи кожен з записаних пропозицій, запитуючи, хто з учнів за цю тезу, а хто проти, і ще діти повинні аргументувати свій вибір. Ця гра сприятиме активному обговоренню, логічному мисленню, актуалізації попередніх знань та розвиток мовлення.

Далі пропонуємо гру «Реставратор», де учні повинні вставити запропоновані пропущені слова в тексті, взятий з творів чи листів Липинського, відтворюючи його. Це дасть змогу одночасно краще запам'ятати текст і можливість запитати учнів про що в ньому йдеться, враховуючи, що український консерватор писав, крім свого раціонального аналізу історії і явищ, на рівні відчуттів, тому буде цікава думка учнів, тим самим розвиваючи їх аксіологічну компетентність. Зазначимо, що В. Липинський використовує багато архаїзмів, які зараз практично не використовуються в повсякденному житті, тому це дасть змогу розвинути ключову компетентність – володіння

державною мовою, збагачуючи словниковий запас учнів новими цікавими словами [Додаток Д].

Ще можна використати гру «Хто на фото?» і запитати про кожну історичну постать зображеній на цій фотографії: ким вони були до початку Української революції? Чим вони займались під час революції? Як ці історичні особи взаємодіяли між собою? Чому вони знаходяться в цьому місті і в цьому році (до фото можна додати рік і місце де вона була зроблена)? Учні будуть актуалізовувати біографії та події, які вже були пройдені, враховуючи життєвий шлях не тільки однієї постаті, а вже кількох, тим самим вибудовуючи ланцюжок.

Для розвитку аксіологічної компетентності також варто використовувати рольові ігри, які в ігровій формі полегшує дітям сприйняття подекуди важких питань, коли вони беруть на себе роль якоїсь історичної постаті, та можуть відстоювати свою точку зору, наводячи аргументи та обґрунтовуючи їх [60]. Для цього доцільно використовувати таку форму гри як «дебати». Учні обирають собі сторони, або за ідеї Липинського, або проти, і по черзі наводять аргументи, а протилежна сторона повинна навести контраргументи, і навпаки. Чи можна використати такі форми дебатів, коли сам учень, як ми зазначили вище, бере на себе роль історичної постаті відстоюючи його позиції, в нашому випадку В. Липинського, а інші учні можуть також взяти на себе роль інших осіб, які ідеологічно є противниками українського консерватора. Особливо це буде доречно, враховуючи реальний ідеологічний конфлікт Липинського та Донцова на початку 1920-х років.

Для цієї компетентності підійде ще цікавий метод – «круглий стіл». Тобто вчитель разом з учнями формують стіл, за якими будуть відбуватись обговорення проблемного запитання, як наприклад «чому ідеї Липинського не були популярні серед українського населення?», або ж «чому Липинський та його партія не йшли в опозицію Центральній раді?», після чого по регламенту в кілька хвилини учні будуть виступати і наводити свої аргументи, або ж у формі полеміки, але перший варіант краще для залучення усіх учнів в

обговорення. Можна надати учням можливість доповнювати тези своїх однокласників, для формування більш чіткої і змістовнішої відповіді. Також в певному порядку вчитель може провести «атаку» запитаннями на кожного учня, який повинен якомога швидше дати відповідь. Все це дасть змогу учням навчитися аналізувати та вміння висловлювати власні думки навіть на уроках, де учні будуть більш впевненішими і вміти аргументувати свою точку зору [53].

Метод «проблемного запитання» можна використовувати і на звичайних уроках історії. Його можна поставити дітям на початку уроку, і після прослуханого матеріалу відповісти, таким чином мотивуючи їх діяльність на уроці, чи навпаки, в кінці уроку на завершення, чи дати можливість вже на початку наступного уроку історії дати відповідь.

Розвиваючи тему далі про «проблемні запитання», можна написане вище узагальнити до однієї концепції – проблемного навчання. Крім описаних нами методів, можна дати учням цілі проекти на різну тематику, наприклад: «Як би ви діяли замість Липинського в якості посла у Відні?», «Організація гетьманського руху в еміграції», чи «Залучення спольщеної та польської шляхти до українського руху», тоді учні досліджуючи це питання в біографії Липинського будуть використовувати власні сучасні методи і засоби для їх реалізації, і також пояснити чому ж їх тема важлива для тогочасної ситуації. Ці проекти можуть даватись на цілий семестр, протягом якого учні збирають, компілюють і подають інформацію в кінці семестру, тобто вони постійно задіяні в своїй роботі і заохочені працювати над своїм власним проектом [58].

Враховуючи необхідність постійного залучення учнів на уроці в цьому підійде метод безперервного діалогу, що дозволить тримати увагу учнів, на відмінну від форми лекції, де в основному вчитель розповідає матеріал. Цей метод дозволить учням постійно висловлювати свою думку, де в простій бесіді учні краще сприймають матеріал, що може виливатись в полеміку, дебати, зацікавлюючи учнів слухати далі.

Також не обійтись і без есе, невеличкий текст на кілька який потребує в учнів їхнього творчого підходу для аналізу, чи просто викладку думок про якусь конкретну тему. Це може бути тема «Липинський в контексті Української революції», чи «Ідеї В. Липинського на фоні наддніпрянської інтелігенції». Учні можуть посилатись на джерела, використовувати цитати, додатки. Головна задача учня змістовно, структуровано подати свою думку чи аналіз по якійсь конкретній темі, завдяки чому розвивається логічне та критичне мислення, творчість і пошукові навички.

Отже, аксіологічну компетентність можна розвивати різноманітним формами, методами, підходами, яка є важлива для формування учня, як повноцінної особи, яка здатна проаналізувати, аргументувати та в логічній послідовності подати власні думки полюбій темі.

Підрозділ 3.3 Вивчення та аналіз світогляду, життєвого шляху та діяльність Липинського для формування громадянської компетентності

Повертаючись до розвитку ключових компетентностей, ми виділили громадянську компетентність, яка передбачає «виховати свідомого громадянина, патріота, професіонала, людину, світогляд і спосіб мислення якої спрямовані на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні» [59].

Уроки історії дозволяють ефективно сформувати громадянську компетентність, особливо вивчаючи історичні постаті, якщо ми беремо Українську революцію, які діяли в непростий час для громадської і політичної діяльності, і саме вони є тим ядром, що почало ці процеси для встановлення української держави, тому «дитина має розуміти, що вона сама може стати причиною змін у собі та світі» [63].

І саме постать Липинського є дуже цікавою для вивчення, через його публіцистичну спадщину, діяльність в рамках українського державотворення та його ідеологічні концепції, які мають велике значення для розуміння української історії та політичної думки.

В цьому допоможе аналіз учнями цитат з робіт Липинського, наприклад «кожне, найбільше навіть, діло починається з маленької, але послідовної і упертої праці» [3, с. 753], або «І тільки коли існує об'єднуюча спільна ідея української національної незалежності, можемо говорити про існування української нації» [16, с. 4], які можуть надихнути учнів для початку своєї власної громадської чи політичної діяльності. Тут так само можна застосувати, описану вище, гру «Реставратор».

Також можна дати учням заповнити таблицю з порівнянням програм партій Липинського та Міхновського, як представників двох непопулярних течій, де б вони мали заповнити спільні та відмінні риси УДХП та УНП. Це дозволить більш краще учням зрозуміти ідеологічні засади та концепції, що сповідували обоє адепти незалежної України. А програма написана Липинським включає в себе його бачення майбутньої України, тому це б могло

дати змогу структуровано ознайомити з його поглядами в теоретичній викладці держбудівництва.

Ефективним методом є «Снігова куля» - це метод який передбачає обговорення та спільне вирішення якоїсь проблематики, групову роботу. Тобто ми задаємо питання «Чи можливе на той час впровадження ідеології В. Липинського в Україні?», після чого учні спочатку парно обговорюють це питання і приходять до спільної відповіді, після чого цю пару об'єднуємо з іншою парою, так щоб тепер вже четверо учнів прийшли до спільного рішення і т.д., до поки всі учні не почнуть обговорювати дану проблематику і прийти всі разом до консенсусу. Це дасть можливість учням побачити, знаходити спільні шляхи для вирішення проблеми, досягання згоди між всіма учнями та можливість бути почути, набагато ефективніше, ніж працювати на одинці, що навчить їх комунікувати між собою.

Також можна провести одну з форм рольових ігор – урок-суд, де кожному учню віддається своя роль – суддя, адвокат, прокурор, підсудний і т.д. На цьому судовому процесі обвинувачення буде наводити факти з життя та діяльності В'ячеслава Липинського, та в чому він провинився, підсудна сторона повинна захищати себе та виправдовувати свої дії, чи були вони направлені для блага народу, та чи точно він діяв в інтересах держави. Ця гра дасть змогу закріпити пройдений матеріал по постаті Липинського та в цілому по історії України, навчити учнів критичному мисленню та вмінню аргументувати, ознайомити учнів як проходить судовий процес.

Постать В. Липинського доречно брати в виховних заходах присвяченій Українській революції та її діячам. Або присвятити весь виховний захід саме В'ячеславу. В ході цієї виховної роботи учням можна розповісти про його життєвий шлях, який сформував його як українського консерватора, ознайомити з його працями, ідеями та громадянською позицією, тому що він був безкопромисним прихильником незалежності України та щастя для кожного соціального стану, без пригнічення одне одним. Аналізуючи ідеї Липинського учнів можна навчити дисциплінованості і організації, яку

В'ячеслав вважав однією з ключових для творення власної справи та ідеології, писавши «бо без такого зорганізованя, здисциплінованя і ублагородненя, провідна верства українська України не здобуде і її не збудує ніколи» [16, с. XVII].

Громадянська компетентність, що виключає в себе використання інноваційних технологій навчання для формування свідомого, мислячого та здатного приймати власні рішення, базується на постійному вдосконаленні та адаптації відповідно змін у суспільстві [51].

Тому для формування цієї компетентності доречно використовувати також інформаційно-комунікативні технології. Наприклад, використовуючи програму «Mindomo» учні можуть створювати інтелект-карти для формування, при вивченні постаті Липинського, логічних зв'язків з його світоглядом, життєвим шляхом та політичної діяльності, допомагаючи розвивати критичне мислення та структурувати інформацію.

Або ж сайт «Learningapps», де учням можна подавати власні дидактичні вправи, які закріплюють пройдений матеріал та узагальнюють, наприклад вправи «Знайти пару», «Класифікація», «Кросворд» і т.д. Такі вправи учні можуть виконувати прямо на уроці на своїх смартфонах. Чи використання сайту «Kahoot!» для розробки вікторин, де учні змагаються з одне одним хто більше набере балів, або безпосередньо в команді [61].

Також можливі використання соціальних мереж, таких як Facebook, де б учні змогли створити інтернет-сторінку історичної постаті, вказавши дату народження цієї постаті в профілі, поставити на аватарку світлину, і де також вони могли б створювати пости присвячені різним подіям, книгами чи іншим постаттям, ніби то від лица цієї особи.

Або ж використати додаток «ТікТок» для створення коротких інформативних відео про самого В. Липинського: життя, погляди, діяльність, або ж маловідомі факти для ознайомлення користувачів з його постаттю. Такі завдання спонукають учнів творчо підійти до створення та пошуку інформації.

В. Липинського дуже мало беруть на уроках історії в школі, тому ми пропонуємо урок на тему «Життя та діяльність В'ячеслава Липинського», де діти будуть аналізувати уривки з його творів, проходити вправи на сайті «LearningApps» і використання групової роботи [Додаток Е].

Отже постать В. Липинського в формуванні аксіологічної та громадянської компетентності підходить як найкраще. Аналізуючи його життєпис, діяльність та погляди можна виховати в учнях цінності, риси та якості, що допоможуть сформувати їх як повноцінних громадян, виховати патріотизм та відданість до справи, дисципліну та організацію.

ВИСНОВКИ

Отже, проведений нами аналіз та дослідження життєвого шляху, громадської та політичної діяльності, можна зробити висновок, що В'ячеслав Липинський своїй прикладом, його прагненням до діяльності та творчості, надихає нас та учнів до роботи на користь України.

В'ячеслав Липинський зумів довести, що зовсім не етнічна складова людини є важливою для становлення її як борця за державну незалежність України.

В Липинського унікальна ситуація, він народився шляхетській польській сім'ї, яка була римо-католиками, говорила польською мовою, але незважаючи на це, його мати була знала українську мову та любила пісні козацького періоду, які вона часто грала на фортепіано, а також його перша няня говорила виключно українського. Ще крім цього його дядько беріг традиції правобережної шляхти і часто контактував з Липинським. Це в свою чергу точно лишило слід на формуванні поглядів молодого українського консерватора. Погляди почали формуватись саме під час навчання в Житомирській та Київській гімназіях, де в останній почав намагатись залучати учнів польського походження до формування корпорації, яка об'єднає всіх під ідеєю українства на базі територіальної приналежності, а не етнічної, але звісно цю ідею не сприйняли.

Служба в лавах російської армії виховали в ньому дисципліну, організацію, а активна русифікація офіцерського складу та м. Кремінця, де він проходив службу, не змогли переконати його відкинути ті ідеї, що вже були в ньому сформовані, тому після проходження військової служби, він переїжджає до Кракова і вступає до Ягеллонського університету на факультет філософії, де вивчає агрономію та українську історію. В університеті він починає вивчати українську мову, що стає можливим завдяки Богдану Лепкому, який надає йому підтримку та навчання, а також знайомить його з українською інтелігенцією. Липинський одружується з Казимірою Шумінською та разом виїжджає до Женеви, де вивчає соціологію протягом

року, щоб наздогнати прогалину в його знаннях. Пізніше, через проблеми зі здоров'ям, він повертається до Кракова та завершує навчання у Ягеллонському університеті в 1908 році.

Бажаючи творити далі він зміг почати публікувати свої статті в газеті «Рада», що дало початок його публіцистичній кар'єрі. Писав він на різні теми, а особливо про проблематику україно-польських відносин. Але він не міг обмежитись тільки публікаціями в газеті, тому в 1909 р. він випускає свою працю «Шляхта на Україні», ціль якої було закликати полонізовану українську шляхту не відкидати своє українське коріння, мову та культуру, а полякам проживаючим на Лівобережній Україні залучитися до об'єднання навколо української ідеї, але всі його сили та намагання не мали результату.

В 1911 р. створює разом з А. Жуком видавничий орган «Вільна Україна», який намагався поширити ідеї незалежної монархічної України серед представників галицької інтелігенції, але також потерпів невдачу.

Вже з початком Першої світової війни він був мобілізований до лав російської армії, але через хворобу його перевели в резервні частини, які стояли в Полтаві, де він і зустрів Українську революцію. Після її початку, Липинський проводив українізацію частин, якими командував, а вже згодом разом з С. Шеметом формує УДХП. В ній Липинський пише програму партії, де викладає ідеї устрою майбутньої України, але все ж, заради популярності, відходить від концепції монархізму.

На початку весни він покидає партію розчарувавшись в ній, і тому покидає, до поки Скоропадський не взяв владу в свої руки. Вже після цього В. Липинський займає пост посла в Австро-Угорщину, де плідно працює над організацією посольства та дипломатичних відносин між двома країнами. І навіть після антигетьманського повстання продовжує свою діяльність, розуміючи, що найважливіше зараз зберегти українську державу.

Після розстрілу Болбочана він йде з посади, сприймаючи це як терор проти власної держави, і емігрує в Австрію, де оселяється в м. Райхенау та проводить там останні роки свого життя. За це час він встиг організувати

закордонний гетьманський рух – УСХД, побувати завідувачем кафедри в Українському науковому інституті у м. Берлін, але через суперечності з рухом, особливо з самим Скоропадським, він покидає цю посаду.

Також він пише свій трактат під назвою «Листи до братів-хліборобів», де крім аналізу історії та подій Української революції викладає основні ідеї своєї ідеології – класократії. В ній він передбачає чітку класову ієрархію, які будуть взаємодіяти між собою на користь держави, які будуть рівні з одне одним, а найбільше виділяв саме хліборобський клас, як основу економічного, соціального і політичного для будування та функціонування держави, а аристократія, як легітимна, творча і організуюча верства повинна була керувати державою на чолі з гетьманом, але він повинен був бути обмежений конституцією. Також в праці «Релігія і церква в історії України» він окреслює важливість церкви в історії та сучасного державного будівництва. Бо церква яка надає моральних сил населенню, підтримує дії влади та об'єднує все населення релігією, є важливим соціально-культурним чинником.

Але на більше праць здоров'я Липинського не вистачило і тому 14 червня 1931 р. від загострення давно прогресуючого в нього туберкульозу він помирає.

Тому В'ячеслав Липинський є тим прикладом та натхненням для учнів, в яких можна сформувати громадянську та аксіологічну компетентність, адже його незламна позиція щодо незалежності України, історичне обґрунтування, його потяг до творчості виховує з них патріотів та свідомих громадян.

Подаючи на аналіз цитати з його творів, учні можуть ознайомитись з незвичайним в плані написання та подачі думками, які обов'язково залишать в них слід для формування їх як повноцінних громадян, а його життєвий шлях мотивувати до самовідданості.

Урок історії, присвячений В'ячеславу Липинському дасть учням зрозуміти його ідеї та цінності, за які він виступав, заохотити самостійно вивчати його постать та події Української революції і чому його думки є важливими зараз для організації та стійкості перед московським ворогом, який

і тоді, при життю Липинському, загрожував Україні, тому в нас є впевненість, що ми повинні пам'ятати героїчні подвиги наших предків та віддавати їм належну шану – вони є основою нашої пам'яті та впевненості у перемозі України та вихованню учнів як свідомих, патріотичних, з активною громадянською позицією, самостійних осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Опубліковані джерела

1. Андрієвський В. З минулого : [у 2 т.] / Віктор Андрієвський. - Берлін : Укр. слово, 1921 - 1923. Т. 2 : Від Гетьмана до Директорії. Ч. 2 Директорія. - 1923. - 308 с.
2. Босий В. Вячеслав Липинський - ідеолог української трудової монархії. Lipinsky - the great Ukrainian teacher of christian monarchy / В. Босий ; Укр. наук. ін-т ім. В. Липинського. - Торонто : Укр. робітник, Ч. 2 . – 1951. – 160 с.
3. В. К. Липинський. Повне зібрання творів, архів, студії / В. Липинський; голов. ред. Я. Пеленський; Східноєвроп. дослід. ін-т ім. В. К. Липинського (США), Ін-т європ. дослідж. НАН України. – К. : Смолоскип, 2003. - Т. 1 : Листування. (А - Ж) / ред. Р. Залуцький, Х. Пеленська. - [Б. м.] : [б.в.], 2003. - 959 с.
4. Вячеслав Липинський та його доба: Книга третя. Наукове видання. - Упорядники: Т. Осташко, Ю. Терещенко. - Київ: Темпора, 2013. - 796 с
5. Відозва Союзу Хліборобів України до братів хліборобів і всього українського громадянства. Варшава. 1921. 36 с.
6. Вячеслав Липинський та його доба: Книга перша. Наукове видання. - Видання друге, доопрацьоване та доповнене. - Упорядники Т. Осташко, Ю. Терещенко. - Київ: Темпора, 2010. - 560 с.
7. Вячеслав Липинський. Історико-політологічна спадщина і сучасна Україна / ред. Я. Пеленський ; Східноєвропейський дослідний інститут імені В. Липинського, Акад. наук України, Ін-т східноєвроп. дослідж., Ін-т укр. археографії, Українська правнича фундація. - К. ; Філадельфія : [б.в.], 1994. - 284 с
8. Гришко В. Вячеслав Липинський і його творчість / Гришко В. Базілевський М., Ковалів П. / Булава, Нью-Йорк, 1961. – 86 с.

9. Грушевський М. Історія України-Руси : в 11 т., 12 кн. / М. С. Грушевський ; [редкол.: П. С. Сохань (голова) та ін.]. - Київ : Наук. думка, 1991 - (Пам'ятки історичної думки України) Т. 9, кн. 2 : Роки 1654-1657 . – Репр. вид. – 1997. – с. 871-1630.

10. Державний стандарт базової середньої освіти зат. постановою Кабінету Міністрів України від 30. 09. 2020 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення: 15.03.2024)

11. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє-минуле (1914-1920) // Друге видання. Українське видавництво. Мюнхен. 1969. – 543 с.

12. Забаревський М. Вячеслав Липинський і його думки про українську націю і державу. Накладом Українського Літопису, Аусбург, 1946. – 51 с.

13. Козак М. З життя і діяльності Вячеслава Липинського. Дзвони. 1932. Число 6(15) С. 420-430

14. Липинський В. З епістолярної спадщини : листи до Д. Дорошенка, І. Кревецького, Р. Метика, О. Назарука, С. Шелухіна / В. Липинський; упор. Т. С. Осташко. – Київ, 1996. – 190 с.

15. Липинський В. К. Твори, архів, студії. Архів: Том 6: Листи Дмитра Дорошенка до Вячеслава Липинського. Ред. І. Коровицький. Східньо-Європейський Дослідний Інститут ім. В. Липинського. Філадельфія, 1973. 450 с.

16. Липинський В. Листи до братів-хліборобів : про ідею і організацію українського монархізму : писані 1919-1926 р. / В. Липинський. – Wien: Buchdruckerei Carl Herrmann, 1926. – 580 с.

17. Липинський В. Лицарі брехні і фальшивих доносів // Рада. – 1910. – №136. – 17(30) червня. – С.1–2

18. Липинський В. Націоналізм, патріотизм і шовінізм. (Лист п. В. Липинського до п. Богдана Шемета, писаний у Рай-хенав дня 12.XII. 1925 у відповідь на поставлене питання). Сучасність. 1992. No 6. С. 76–78.

19. Липинський В. Релігія і церква в історії України. - Львів: Дружина, 1933. - 133 с.

20. Липинський В. Твори, архів, студії. Архів: Том 7: Листи Осипа Назарука до Вячеслава Липинського. Ред. І. Коровицький. Східно-Європейський Дослідний Інститут ім. В. Липинського. Філадельфія, 1976. 530 с.

21. Липинський В. Україна на переломі 1657-1659 : замітки до історії українського державного будівництва в XVII-ім столітті / В. Липинський. – Вид. 2-ге. – Нью-Йорк: Булава, 1954. – 304 с.

22. Липинський В. Універсалізм у хліборобській ідеології (Лист до проф. Яворського). Накладом «Український Стяг». Прага. 1926. - 19 с

23. Листи Вячеслава Липинського до Осипа Назарука (1921-1930) / Упоряд. М. Дядюк; Відп. ред. серії Л. Головата; НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника. — Львів, 2004. — 156 с.

24. Навчальна програма з історії: Україна і світ (інтегрований курс) для 10-11 класів загальноосвітніх шкіл, зат. наказом Міністерства освіти і науки № 698 від 03.08.2022 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/Istoriya-Ukrayina.i.svit-Intehrovanyy.kurs.30.09.2022.pdf> (дата звернення: 16.03.2024)

II. Монографії, статті та інші матеріали

25. Вячеслав Липинський: коротка біографія [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://history.rayon.in.ua/news/243003-viacheslav-lipinskii-kоротка-biografiia> (дата звернення: 11.03.2024)

26. Гай–Нижник П. П. В. Липинський та УДХП в теорії і практиці українського державотворення і політичного націонал–консерватизму (1900–1920 рр.) / П. П. Гай–Нижник // Гілея: науковий вісник. - 2018. - Вип. 129. - С. 305-322

27. Кагамлик С. Релігійний чинник інтеграції українського суспільства в оцінці В. Липинського та сучасних дослідників // Вісн. КНУ ім. Т. Шевченка. Українознавство. - 2008. - № 12. - С. 36-38.

28. Кондратик Л. Вчення В'ячеслава Липинського про релігійну ідеологію в контексті релігієзнавчих пошуків доби українського національного відродження / Л. Кондратик // Українське релігієзнавство. — 2001. — № 18. — С. 59-66

29. Костишин Е. І. Погляди В. К. Липинського на Гетьманщину Павла Скоропадського як різновид монархічної держави / Е. І. Костишин // Науковий журнал “Парадигма пізнання: гуманітарні питання”. – 2014. – № 1 (1). – С. 15–27

30. Кралюк П. Історик і політичний діяч В'ячеслав Липинський. 140-річний ювілей [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/vyacheslav-lypynskyy/31806531.html> (дата звернення: 01.04.2024)

31. Курас Г. Дипломат, історик, патріот (Іван Токаржевський-Карашевич) // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. — Острог, 2007. — Вип. 9. — С. 500.

32. Курас Д. І. Липинський Вячеслав Казимирович / Д. І. Курас, М. Д. Ходоровський // Українська біографістика. - 1996. - Вип. 1. - С. 83-87

33. Малиновський В. Концепція територіального патріотизму В. Липинського в сучасних процесах формування політичної нації / В. Малиновський // Освіта регіону. – 2012. – № 3. – С. 31–35

34. Масненко В. В. Хліборобський клас Наддніпрянської України початку ХХ ст. у державницькій концепції В'ячеслава Липинського / В. В. Масненко // Український селянин. - 2012. - Вип. 13. - С. 141-144

35. Осташко Т. «Листи до братів-хліборобів» В'ячеслава Липинського [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/lysty-do-brativ-khliborobiv-v-iacheslava-lypynskoho/> (дата звернення: 04.03.2024)

36. Осташко Т. В'ячеслав Липинський. Спадщина [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/v-iacheslav-lypynskij-spadshchyna/> (дата звернення: 01.03.2024)

37. Осташко Т. В'ячеслав Липинський: формування громадської та політичної позиції. На чолі українців-латинників [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/v-iacheslav-lypynskij-formuvannia-hromadskoi-ta-politychnoi-pozytsii-na-choli-ukraintyv-latynnykiv/> (дата звернення: 03.03.2024)

38. Осташко Т. З історії діяльності В'ячеслава Липинського у 1914–1918 рр. / Тетяна Осташко // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 - 1921 рр.. - 2013. - 9. - С. 62-90

39. Осташко Т. Родина В'ячеслава Липинського / Т. Осташко // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Історія, економіка, філософія. - 2015. - Вип. 20. - С. 43-55

40. Передерій І. Г. В'ячеслав Липинський як співробітник першої української щоденної газети "Рада" (1908–1914 рр.) / І. Г. Передерій // Український історичний журнал. - 2011. - № 1. - С. 71-90

41. Передерій І. Г. В'ячеслав Липинський: етнічний поляк, політичний українець: монографія. – Полтава: Видавництво ПолтНТУ, 2012. – 622 с.

42. Передерій І. Г. В'ячеслав Липинський у науковому житті української еміграції 1920-х років / І. Г. Передерій // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ : ВПЦ "Київський університет", Вип. 99. – 2010 – С. 34-37

43. Поліковський М. Ф. В'ячеслав Липинський як ідеолог українського консерватизму / М. Ф. Поліковський, С. О. Граб // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. - 2015. - № 824. - С. 392-397

44. Приймак О. О. Громадсько-політична діяльність В'ячеслава Липинського напередодні Першої світової війни / О. О. Приймак // Гуржіївські історичні читання. - 2014. - Вип. 7. - С. 170-172

45. Сідак, В. Полковник Петро Болбочан: трагедія українського державника / В. Сідак, Т. Осташко, Т. Вронська. - Вид. 2-ге, допов. - К. : Темпора, 2009. - 426 с.

46. Терещенко Ю. Релігія і церква в політичній діяльності В'ячеслава Липинського, Київський національний лінгвістичний університет – 2016 - №21 – 34 с.

47. Харченко А. О. Формування ключових компетентностей учнів на уроках історії / А. О. Харченко // Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти : збірник наукових праць / редкол. О. Я. Чебикін та [ін.]; / Державний заклад "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського"; Нерубайський навчально-виховний комплекс "школа-гімназія" Нерубайсько сільської ради. – Одеса: Університет Ушинського, 2022. – С. 120-127

48. Юрко О. Липинський, В'ячеслав Казимирович // Велика українська енциклопедія. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://vue.gov.ua/Липинський,_В%27ячеслав_Казимирович (дата звернення: 02.05.2024)

III. Підручник та методичні матеріали

49. 11 ключових компетентностей НУШ для початкової школи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://oplatforma.com.ua/article/2108-11-kompetentnostey-uchnya-pochatkovo-shkoli-chek-lst-dlya-vchitelya>

50. Громадянська та історична освітня галузь [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://nuschool.eu/plan/programm/typical_1/9.html (дата звернення: 27.03.2024)

51. Маринич А. Формування громадянської компетентості учнів у процесі навчання історії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://genezum.org/library/formuvannya-gromadyanskoi-kompetentnosti-uchniv-u-procesi-navchannya-istorii> (дата звернення: 17.03.2024)

52. Методика вивчення історичних постатей на уроках історії України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://referatss.com.ua/work/metodika-vivchennja-istorichnih-postatej-na-urokah-istorii-ukraini/> (дата звернення: 05.04.2024)

53. Методика проведення круглого столу [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://tablev.blogspot.com/2014/10/blog-post_18.html (дата звернення: 29.03.2024)

54. НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 20.03.2024)

55. Нова українська школа: ключові компетентності [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uied.org.ua/2020/03/323/> (дата звернення: 21.03.2024)

56. Острозький краєзнавчий збірник / Державний історико-культурний заповідник м. Острога; Острозьке науково-краєзнавче товариство «Спадщина» імені князів Острозьких – Випуск 5. – Острог: Видво Національного університету «Острозька академія», 2012. – 496 с.

57. Пометун О. І., Фрейман Г. О. Методика навчання історії в школі. - Київ : Генеза, 2006. - 328 с.

58. Проблемне навчання: розвиваємо критичне мислення [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/post/problemne-navchannya-rozviviamo-kritichne-mislennya> (дата звернення: 15.04.2024)

59. Розвиток громадянської компетенції в НУШ: що потрібно знати? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.schoollife.org.ua/rozvytok-gromadyanskoyi-kompetentsiyi-v-nush-shho-potribno-znaty/> (дата звернення: 13.04.2024)

60. Рольові ігри на уроках історії, як один із шляхів успішної соціалізації учнів. Методика використання рольових ігор на уроках історії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.schoollife.org.ua/1072-2016/> (дата звернення: 20.04.2024)

61. Согор Я. Онлайн інструменти на уроках історії [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://znayshov.com/News/Details/onlain-instrumenty_na_urokakh_istorii#google_vignette (дата звернення: 21.04.2024)

62. Формування предметних компетентностей на уроках історії [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://mariyabas.blogspot.com/2015/11/blog-post_30.html (дата звернення: 25.03.2024)

63. Як розвивати громадську та соціальну компетентності учнів? [Електронний ресурс] URL: <https://op.ua/news/lifehack/yak-rozvivati-gromadsku-ta-socialnu-kompetentnosti-uchniv> (дата звернення: 23.03.2024)

ДОДАТКИ

Додаток А

Молодий В'ячеслав зі своєю сім'єю

[Джерело: <https://uain.press/blogs/ya-v-yacheslav-i-ya-teper-ukrayinets-1212105>]

Липинський під час служби в російській армії

[Джерело: <https://sylaichest.org/smeshko-lipinskij-vvazhav-shho-kozhne-naczionalne-vidrozhennya-pochinaetsya-z-vidrozhennya-eliti-cze-bilsh-nizh-aktualno-i-dlya-sogodnishnoï-ukraïni/>]

Додаток В

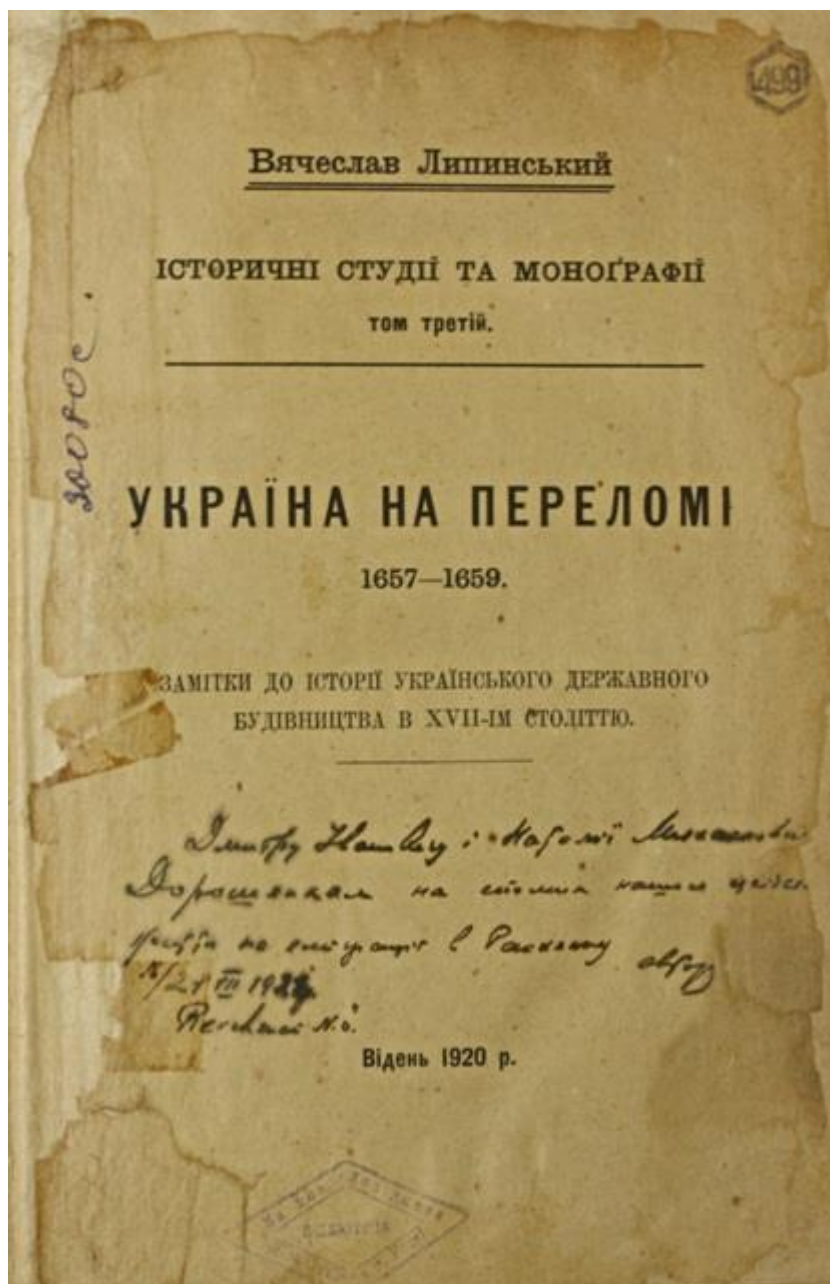
В'ячеслав Липинський на з'їзді УСХД у м. Райхенау, який відбувся 4-8 червня 1922 р.

[Джерело:

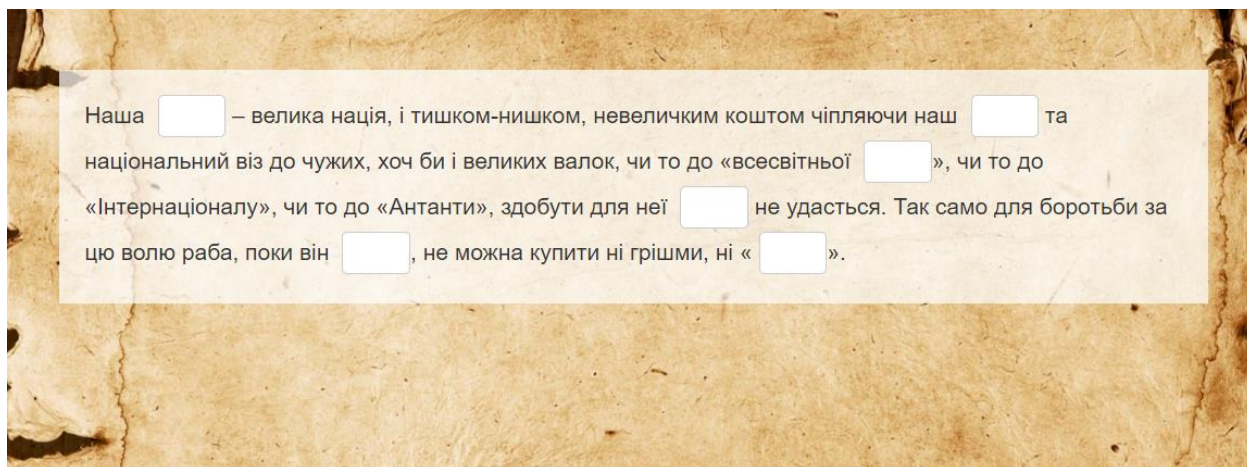
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1698629360223337&set=a.1260102840742660>]

Праця «Україна на переломі 1657-1659» з дарчим підписом Дмитру
Дорошенку

[Джерело: <http://www.nbuv.gov.ua/node/5925>]

Додаток Д

Вправа «Реставратор» створена на інтернет-платформі «Learningapps»

[Джерело: <https://learningapps.org/watch?v=pf05ruzyk24>]

План-конспект з предмета «Історія Україна»

Урок 24

Дата 15.05.2024 р.

10 клас

Тема: Життя та діяльність В'ячеслава Липинського

Мета:

навчальна:

- скласти загальне уявлення про життєвий шлях В. Липинського/інформаційно-логічна, просторова
- охарактеризувати його громадянську та політичну діяльність/інформаційно-логічна, громадянська
- розглянути значимість Липинського в українській історії/громадянська, аксіологічна

розвивальна:

- закріпити знання учнів, набуті під час вивчення навчального матеріалу (на основі усних та письмових відповідей, вправи «Шлях Липинського», «Продовж речення», «Дерево інформації»)/інформаційно-логічна, аксіологічна, просторова, хронологічна
- розвинути вміння роботи з картою (вправа «Шлях Липинського»)/просторова
- розвивати вміння аналізувати історичні документи (вправа «Реставратор»)/інформаційно-логічна
- розвивати вміння працювати зі схемами (на основі зображення зі схемою)/інформаційно-логічна
- розвивати вміння працювати з ілюстраціями (на основі ілюстрацій які подані з матеріалом)/інформаційно-логічна
- розвивати вміння аналізувати історичні факти (на основі запитань вчителя в ході уроку, групова робота, вправа «Мозковий штурм»)/інформаційно-логічна

виховна:

- виховувати комунікативну компетентність (усних відповідей та виступів учнів, групова робота)/комунікативна
- виховувати вміння формувати власну думку (на основі запитань вчителя, вправа «Мозковий штурм»)/інформаційно-логічна
- виховувати повагу до історії (на основі матеріалу про діяльність В. Липинського)/громадянська, аксіологічна, особиста
- виховувати патріотичні почуття та повагу до осіб, які боролись за незалежність України (на основі матеріалу про В. Липинського)/аксіологічна, особиста
- формувати критичне мислення (на основі поданого матеріалу, вправа «Мозковий штурм», групова робота)/інформаційно-логічна
- виховувати в учнів відповідальність за збереження держави (на основі матеріалу про ідеї В. Липинського та його політичну діяльність за незалежність України)/громадянська, особиста
- виховувати розуміння ролі інтелігенції в політичному русі (на основі матеріалу про громадську та політичну діяльність В'ячеслава Липинського)/інформаційно-логічна, громадянська
- виховувати в учнів громадянську культуру (на основі матеріалу про діяльність та погляди В. Липинського)/громадянська, особиста

Тип уроку: комбінований урок

Обладнання: ілюстрації, ноутбук, інтернет-ресурси, цитати Липинського з його праці «Листи до братів-хліборобів»

Основні дати:

5 квітня 1882 р. – народження В. Липинського

1903-1908 рр. – навчання в Ягеллонському університеті

1909 р. – видача брошури «Шляхта на Україні»

1914 р. – мобілізація В. Липинського до російської армії

травень 1917 р.- створення УДХП

червень 1918 р. – назначення Липинського на пост посла в Австро-Угорщину

1919-1926 рр. – еміграція в м. Райхенау

14 червня 1931 р. – смерть В. Липинського

Основні терміни: консерватизм, класократія, територіальний патріотизм, УДХП

Основні історичні постаті: В. Липинський, С. Шемет, П. Скоропадський, В. Вишиваний

План:

1. Життєвий шлях В. Липинського до Української революції
2. Діяльність та значення В. Липинського в Українській революції
3. Політична еміграція в Австрії

Доза часу	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки
3 хв	I. Організаційний	Привітання учнів. Перевірка присутності та готовності учнів до уроку. Побажання цікавої роботи і гарного настрою.		
3 хв	II. Перевірка домашнього завдання		<p>Письмові тести</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Які три політичні напрями українських партій були переважними в наддніпрянській Україні? 2. Пригадайте всі українські державні утворення та їх лідерів 3. Поясніть терміни «директорія», «універсал», «земельний банк», «сірожупанники». 	Інформаційно-логічна
3 хв	III. Мотиваційний етап		<p>Вправа «Шифр Цезаря»</p> <p>Використовуючи алфавіт змістіть кожен літер зашифрованого слова на 4 літери вліво, щоб розгадати. В останньому слові зашифроване прізвище історичної особи, про якому сьогодні буде присвячений урок.</p> <p style="text-align: center;">Отсхифецкйр Цфгзкьлг Пкуксхбокн</p> <p>Сьогодні ми поговоримо про В'ячеслава Липинського, українського консерватора періоду Української революції та розглянемо його діяльність.</p>	Інформаційно-логічна, мовна
3 хв	IV. Актуалізаційний етап		<ol style="list-style-type: none"> 1. Що сталося з Українською Державою Скоропадського? 2. Через що він зрікся престолу? 3. Як основні риси Директорії УНР? 	

20 хв	V. Етап вивчення нового матеріалу	<p>1.</p> <p>В'ячеслав Липинський – це політичний діяч, історик, історіософ, соціолог, публіцист, теоретик українського консерватизму. Засновник української державницької історіографії. Один із організаторів Української демократично-хліборобської партії та «Українського союзу хліборобів-державників».</p> <p>Народився 5 квітня 1882 р. у польського шляхетського роду Липинських в селі Затурці (Волинська губернія, Російська імперія, сучасна Волинська область). Зростав у католицькому, культурно польському середовищі кресов'яків — поляків, що попри усвідомлення своєї окремішності, володіли українською мовою та знали місцеву культуру і звичаї.</p> <p>Освіту юнак здобував у 1-й Київській гімназії. Навчання в Києві справило вирішальний вплив на формування його поглядів, оскільки тут він потрапив в українське середовище, став членом гуртка в будинку Требінських та долучився до «хлопоманів». У 1901 р. під час крайового з'їзду делегатів учнівських корпорацій Правобережжя в Києві зрікся членства в корпорації римо-католиків і</p>	<p style="text-align: center;">Вправа «Мозковий штурм»</p> <p>Як ви вважаєте, яким чином Липинський став ідеологом українського консерватизму, якщо він народився в польській шляхетській сім'ї? Чи могла все ж сім'я повпливати на це?</p> <p style="text-align: center;">- Пригадайте, хто такі хлопомани? За що вони виступали?</p>	<p>Інформаційно-логічна, аксіологічна</p> <p>Інформаційно-логічна, громадянська</p>
----------	---	---	---	---

	<p>вступив до православної учнівської Громади. Вищу освіту здобував у Ягеллонському університеті в Кракові (1903-1908), де вивчав агрономію та українську історію та в Женевському університеті, де з 1906 р. упродовж року вивчав соціологію. В цьому ж році одружився з Казимирою Шумінською.</p> <p>Закінчивши Ягеллонський університет, з 1909 року Липинський перебував почасти у Кракові, почасти у маєтку Русалівські Чагари Уманського повіту (нині Черкаська область). Тут він господарював на хуторі, який подарував йому його дядько Адам Рокицький. Публікував статті в газеті «Рада».</p> <p>Уже тоді Липинський усвідомлював необхідність повернення українському народові, який «живе, хоче жити і буде жити як народ незалежний», його еліти. Ополяченій і польській шляхті в Україні треба визначитись: буде вона з народом, зійде з позиції колонізаторів чи опиратиметься ходу історії. Цю альтернативу Липинський сформулював у брошурі «Шляхта на Україні: її участь в житті українського народу на тлі його історії» (Краків, 1909).</p> <p>До самої Першої світової він продовжував публікувати статті в газеті «Рада», але вже на її початку був мобілізований в лави російської армії, де брав участь в боях у Східній Пруссії, але там був поранений, після чого його перевели до Полтави, де він перебував до 1917 р.</p> <p>2.</p>	<p>- На той час Краків перебував під якою державою?</p> <p>- На кого була направлена ця брошура? Що хотів Липинський від спольщеної шляхти?</p>	<p>Просторова</p> <p>Інформаційно-логічна, аксіологічна</p>
--	--	---	---

З настанням Української революції він розпочав українізацію військових частин Полтавщини та проводив політичну організацію консервативно налаштованих хліборобів. Став одним із засновників Української демократично-хліборобської партії (УДХП) та написав її Статут у жовтні 1917 р., а на Українських установчих зборах отримала 0,1% голосів.

В. Липинський розробляв і сповідував ідеологію консервативного державотворчого українського націоналізму – патріотизму, яку протиставляв агресивному державоруйнівному націоналізму – шовінізму. Провідну роль в формуванні української держави і нації мала відігравати українська еліта як носій національної ідеї. Політичним устроєм, що відповідатиме пануванню класократичної еліти має бути спадкова трудова монархія на чолі з гетьманом. Консервативність ідеології В. Липинського полягає в тому, що новозбудована Українська держава мала бути становим суспільством зразка держави Богдана Хмельницького, але відродженим і модернізованим.

Навесні 1918 р. після визволення України від більшовицьких військ його УДХП зблизилась з правими силами на чолі з П. Скоропадським. Після

Групова робота

Учні діляться на три групи, кожна з яких обговорює своє запитання:

1. Чому партія була непопулярна?
2. Чому були проголошені саме такі програмні вимоги?
3. Що таке консервативний напрям?

- На відмінну від націоналістів, Липинський сповідував територіальний патріотизм, що це на вашу думку?

Громадянська,
аксіологічна

		<p>утворення Української Держави 29 квітня 1918 р. Уряд Лизогуба делегував В. Липинського в якості посла до Австрії, де він посприяв ратифікації Берестейського мирного договору Німеччиною. Після повалення Гетьманату залишився послом УНР у Відні, але в серпні 1919 р. через політичні розбіжності змушений був піти у відставку.</p> <p>3. Від того часу жив у еміграції. До 1926 р. жив у Австрії, де активно займався науковою і громадською діяльністю: підготував монографію «Україна на переломі: 1656–1659» та потім працю «Листи до братів-хліборобів».</p> <p>Керував створеним у 1920 р. «Українським союзом хліборобів державників». У 1926-1927 рр. працював в Українському Науковому інституті та підтримував зв'язки з гетьманцями, але через суворий німецький клімат у 1928 р. повернувся до Австрії. Незабаром розірвав стосунки з П. Скоропадським та зблизився з Василем Вишиваним, внаслідок чого «Український союз хліборобів-державників» розколовся на Союз гетьманців-державників (прихильників Гетьмана) та</p>	<p>- Пригадайте, що це за Берестейський договір?</p> <p>- Пригадайте, що сталося в червні 1919 р., що для Липинського стало останньою краплею?</p> <p style="text-align: center;">Вправа «Реставратор»</p> <p>На платформі «Learningapps» учні повинні вставити пропущені слова в тексті, з запронованих слів. https://learningapps.org/watch?v=p4vc9yqia24</p> <p>Після виконання вправи, учні повинні проаналізувати текст і відповісти на запитання:</p> <p>Про що тут йдеться? Чому це важливо? Як можна адаптувати цитату Липинського в сучасній ситуації?</p> <p>- Які ще знаєте тодішні закордонні українські політичні організації?</p>	<p>Інформаційно-логічна</p> <p>Інформаційно-логічна</p> <p>Інформаційно-логічна</p>
--	--	--	---	---

		<p>Братство українських класократів-монархістів, гетьманців (1930) під проводом В. Липинського.</p> <p>Навесні 1931 р. В. Липинський пережив серцевий напад після легеневої недуги, яка вразила серце. 14 червня 1931 р. помер у австрійському санаторії «Віннервальд», похований на польському кладовищі в рідному селі Затурці. Кладовище згодом було знищене радянською владою, а в 1991 р. його місці був встановлений символічний пам'ятник В. Липинському.</p> 		
5 хв	VI. Систематизація знань		<p>Вправа «Шлях Липинського»</p> <p>На платформі «Learningapps» учні повинні розставити в хронологічному порядку цифри на карті з мітками, які відповідали б ключовим місця, де почергово проживав Липинський, або займався там діяльністю, наприклад, місце народження, університет, військова служба, діяльність послом і т.д.</p> <p>https://learningapps.org/watch?v=pwq4n56hc24</p>	
5 хв	VII. Висновки		<p>Вправа «Дерево інформації»</p> <p>Вчитель малює дерево на дошці, а учні повинні самі вписати ключові слова чи абривіатури, які сьогодні розглядались та стосувались Липинського та його діяльності, наприклад «консерватизм», «усхд», «посол» і т.д.</p>	
5 хв			<p>Вправа «Продовж речення»</p> <p>Учні повинні продовжити речення, які стосуються сьогодишнього матеріалу, наприклад:</p>	

			1. Липинський народився в селі... 2. В. Липинський за поглядами був... 3. Разом з С. Шеметом, В'ячеслав створив партію... І т.д.	
1 хв	VIII. Домашнє завдання		Есе на тему: « Діяльність Липинського в сучасній Україні ».	